

บทที่ ๒

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก

ความยุติธรรม ทั้งตามธรรมชาติ และทางสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์ถกเถียงกัน ทั้งในแง่การมีหรือไม่มีอยู่ ลักษณะ เกณฑ์ตัดสิน ฯลฯ เรื่อยมา จึงมีหลายแนวคิด เช่น แนวคิดแบบธรรมชาตินิยม แนวคิดแบบเทวนิยม และแนวคิดแบบมนุษยนิยม เป็นต้น ที่แตกต่างกันไป แต่สามารถหาจุดร่วมได้ คือ ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต เป็นประโยชน์ที่ใช้ให้คุณและลงโทษ เพื่อการบรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่ดีแห่งชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมที่ทวีและมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งพบได้ในข้อถกเถียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเหตุให้เกิดแนวคิด ทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคมขึ้นอีกมากมายเช่นกัน (อาจจะเป็นเพราะว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความคิด มีเหตุผล และเป็นสัตว์สังคม) เช่น แนวคิดทฤษฎีแบบเสรีนิยม แบบประโยชน์นิยม แบบสังคมนิยม และแบบเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม เป็นต้น ซึ่งก็มีจุดร่วมที่สำคัญ คือ เริ่มจากปัญหาความขาดแคลนปานกลางและการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่ง เพื่อใช้ประโยชน์ (ในด้านการให้รางวัลและการลงโทษ) ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม แล้วเกิดการเปรียบเทียบกันในด้านต่างๆ เช่น ด้านความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน และความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

มนุษย์ส่วนใหญ่มีแนวคิดว่า ถ้ามีการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อมนุษย์ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมแล้วถือว่า เป็นความยุติธรรมทางสังคม แต่ก็มีบางแนวคิดที่เห็นว่า แม้การแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อมนุษย์ในสังคมอย่างแตกต่างกันที่มีเหตุผลยอมรับร่วมกันได้ ก็เป็นความยุติธรรมทางสังคมได้เช่นกัน หรืออาจเรียกว่าเป็นความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมในด้านความจำเป็น เหมาะสมในด้านความสามารถ เหมาะสมในด้านสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ และเหมาะสมในด้านความต้องการ เป็นต้น หรือทั้งสองแนวคิดประกอบกัน โดยมีเหตุผลที่เชื่อถือร่วมกันได้ ก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกัน ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุล แล้วสมมุติบัญญัติเรียกว่าดี ว่าสุข ว่าถูกต้อง ว่าชอบธรรม (คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม) เพื่อนำพาชีวิตของมนุษย์ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ให้บรรลุเป้าหมายที่ดี ที่ถูกต้อง มีความสุข มีปัญญา นั่นคือความยุติธรรมทางสังคม ดังจะได้ยกข้ออ้าง และเหตุผลที่สำคัญบางส่วน

ทั้งในแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไป และในแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมของจอห์น 롤ล์ มาแสดงดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมโดยทั่วไป

ความยุติธรรมทางสังคมนั้น มนุษย์ส่วนใหญ่ในโลกนี้ต่างเชื่อว่า มีอยู่จริง แบบอิงอาศัยอยู่กับการมีอยู่ของมนุษย์ (ถ้าไม่มีมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ความยุติธรรมทางสังคมก็ไม่มี) เพราะมีหลายคนต่างเรียกหาความยุติธรรมกันอยู่เนืองๆ และบ้างครั้งที่ประจักษ์ร่วมกันได้ว่ายุติธรรมแสดงให้เห็นว่าพวกเขามีแนวคิดในเรื่องความยุติธรรมทางสังคมอยู่ในสมองแล้ว เช่น ในแนวคิดของเพลโต ในแนวคิดของอริสโตเติล และในแนวคิดของจอห์น -roll เป็นต้น รวมทั้งผู้ที่สืบทอดแนวคิดเหล่านี้และแนวคิดที่ได้แย้งว่าไม่มีความยุติธรรมทางสังคมด้วย ส่วนความยุติธรรมทางสังคมที่แท้จริง แบบไม่อิงอาศัยอยู่กับการมีมนุษย์ จะมีอยู่ ตรงกับแนวคิดของมนุษย์หรือไม่ อย่างไร และเหมือนหรือแตกต่างกับความยุติธรรมตามธรรมชาติหรือไม่อย่างไรนั้น คงยังถกเถียงกันต่อไป ซึ่งเป็นปัญหาด้านอภิปรัชญา มิใช่ประเด็นโดยตรงในบทนี้ ประเด็นหลักของบทนี้คือ การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในปรัชญาตะวันตก (กรีกโบราณ ยุโรป และอเมริกา) โดยชี้ให้เห็นการมีอยู่ และลักษณะโดยรวมของความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก เช่น การเกิดของแนวคิด (ที่บางส่วนเห็นว่าเกิดจากปัญหาความขาดแคลนปานกลาง) ลักษณะของแนวคิด (เช่น การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม^๑ ทั้งทางคุณค่า เช่น สิทธิเสรีภาพ โอกาส ความดีงาม และความสุข เป็นต้น และทางเศรษฐกิจ เช่น การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพย์สินที่มนุษย์สร้างหรือผลิตขึ้น) และแนวคิดเรื่องเกณฑ์ตัดสิน (เช่น เกณฑ์ความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และเกณฑ์ความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผลยอมรับร่วมกันได้ หรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ) เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม เป็นต้น ที่ปรากฏในข้อถกเถียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ที่ปรากฏในแนวคิด ทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคม แบบสวัสดิการ (ประโยชน์นิยม) แบบเสรีภาพ (เสรีนิยม ที่ยึดหลักสิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพ) และแบบคุณธรรม^๒ (ที่ยึดหลักศีลธรรม, ความดี-ความชั่ว) ของสังคมตะวันตกที่มีการกล่าวเน้นไปที่ความสำคัญของสิทธิมากกว่าหน้าที่ จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นสังคมที่เน้นวัฒนธรรมฐานสิทธิ ทั้งสิทธิตามธรรมชาติ และสิทธิทางสังคม

^๑ David Ross, *The Nicomachean Ethics*, (New York : Oxford University Press, 1980), p. 112.

^๒ Michael J. Sandel (เขียน), สฤณี อาชวานันทกุล (แปล), *Justice : What's the right thing to do?* (ความยุติธรรม), กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ Openworlds, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

ดังนั้น ความยุติธรรมในปรัชญาตะวันตก จึงนิยมแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ความยุติธรรมตามธรรมชาติ และความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้มีความเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งในแง่จิตนิยม สสารนิยม และธรรมชาตินิยม โดยแนวคิดส่วนใหญ่เห็นว่า สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลง และธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีความคิด มีเหตุผล (Man is the rational animal)^๓ และเป็นสัตว์สังคม

มนุษย์ประกอบด้วย ร่างกาย และวิญญาณ^๔ โดยมีวิญญาณเป็นใหญ่ จุดหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ ความดี ความถูกต้อง ชอบธรรม และความสุข^๕ (รวมปัญญาด้วย) แต่การดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่เป้าหมายแห่งชีวิตนั้นต้องอาศัยสรรพสิ่งเป็นปัจจัย ทั้งปัจจัยทางด้านคุณค่า (เช่น สิทธิ เสรีภาพ และโอกาส) และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (เช่น การถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน) จึงต้องอาศัยวิธีการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ (ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ) ในสังคม โดยอาศัยหลักเกณฑ์กว้างๆ ในการตัดสิน เช่น ความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผล หรือความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ (เช่น เหมาะสมด้านความจำเป็น เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ และเหมาะสมด้านความต้องการ เป็นต้น) ซึ่งเกณฑ์ทั้งสองนี้ก็ยังประกอบไปด้วยเกณฑ์ย่อยๆ อีกมากมาย เช่น เกณฑ์ทางจริยธรรม (เช่น ดี-ชั่ว, ถูกต้อง ชอบธรรม เป็นต้น) ดังจะพบเห็นได้ในข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผล (บางส่วน) เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามที่กล่าวไว้ในบททบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ข้อ ๑.๖ ของบทที่ ๑) โดยจะนำมาอธิบายขยายความดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก ส่วนใหญ่เข้าใจตรงกันว่า เป็นการกล่าวถึงความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญากรีก ปรัชญาในทวีปยุโรป และปรัชญาในทวีปอเมริกา ในด้านเนื้อหาปรัชญาประยุกต์ (ปรัชญาสังคมหรือปรัชญาการเมือง) ซึ่งมี

^๓ เดอน คาคี, **ปัญหาปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนส์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘.

^๔ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตโต), **ปรัชญากรีก : ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔๒.

^๕ Aristotle, **Nicomachean Ethics**, 1102a 5, Translate by W.D. Ross., in **Great Books of the western world Vol.9**, Robert maynard, Editor in chief, Thirtieth Printing, (Chicago : Encyclopaedia Britannica, 1988), p.347.

ข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และข้อสรุป ตลอดช่วงเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์การถกเถียงเรื่องความยุติธรรม ทั้งความยุติธรรมตามธรรมชาติ และความยุติธรรมทางสังคม นักปรัชญาได้อธิบายความหมายและลักษณะของความยุติธรรมไว้ตามแนวคิดหรือทฤษฎีของตน ที่พอมีหลักฐานสามารถนำแนวคิดหรือทฤษฎีบางส่วนที่สำคัญมากกล่าวได้ เช่น แนวคิดของโฮเมอร์ (Homer) ที่กล่าวถึง ความยุติธรรมในเชิงบุคลาธิษฐาน ในรูปเทพนิยาย (Mythology) ว่ามีเทพเจ้าเดมิส (Themis) เป็นที่ปรึกษาของเทพซีอุส (Zeus) และไดค์ (Dike) เทพธิดาแห่งการตัดสินพิพากษา (Goddess of Judgements) รวมทั้งความสัมพันธ์ของสองเทพธิดาดังกล่าวกับเทพอื่นๆ กล่าวคือความยุติธรรมเป็นที่ปรึกษาของอำนาจ ความยุติธรรมมีอยู่คู่กับการตัดสินพิพากษา ความยุติธรรมเป็นน้องของสันติภาพ น้องของความมั่นคงเป็นระเบียบ และน้องความผันแปรซ่อนเร้น ความยุติธรรมเป็นศัตรูกับความเลวและบิดเบือน ความขัดแย้ง ความไม่เป็นระเบียบ ความหลงลืม และปกปิดซ่อนเร้น และความผิดพลาดและคำพูดคลุมเครือ แต่ความยุติธรรมก็มีผู้ช่วย คือ การบังคับใช้กฎหมาย หรือการลงโทษผู้ฝ่าฝืน ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงนัยเชิงอุปมาถึงความคิดเรื่องความยุติธรรมของกรีกโบราณ^๖ (เป็นแนวคิดแบบเทวนิยม) แต่แนวคิดนี้ในช่วงเวลาต่อมาอาจถือว่าถูกโต้แย้งโดยแนวคิดของ ธาเลส (Thales) อนาซิมานเดอร์ (Anaximander) อนาซิมินีส (Anaximenes) เฮราคลิตุส (Heraclitus) และเอมพิโดคลีส (Empedocles) ที่กล่าวถึงปฐมธาตุของโลกและจักรวาล^๗ ถึงแม้พวกเขาจะไม่ได้โต้แย้งโดยตรงในประเด็นเรื่องความยุติธรรม แต่การที่พวกเขามีความเชื่อในกฎธรรมชาติ ไม่เชื่อในกฎของเทพเจ้า จึงถือว่าการดึงความยุติธรรมจากเทพเจ้ามาอยู่ที่ธรรมชาติ (เป็นแนวคิดแบบธรรมชาตินิยม) แต่ทั้งแนวคิดแบบเทวนิยม และแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมก็มีความเชื่อเหมือนกันว่าความยุติธรรมมีอยู่ เพียงแต่เป็นการถกเถียงในด้านการนิยาม

ต่อมาพิทาโกรัส (Pythagoras : 580-800 B.C.) เป็นผู้เริ่มต้นอธิบายแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในแง่ของ “ความเสมอภาค” โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความยุติธรรมในการลงโทษ แนวคิดสายนี้เชื่อมต่อกับปรัชญากับคณิตศาสตร์เข้าด้วยกัน โดยอธิบายว่า ความยุติธรรมนั้นเปรียบได้กับตัวเลขยกกำลังสอง (Square Number) กล่าวคือ มันให้ความเท่ากันขึ้นแก่สิ่งที่เท่ากัน และดังนั้นจึงมีลักษณะเป็นตัวเลขสองตัวที่เหมือนกัน ความยุติธรรมจึงบังคับให้ตอบแทนหรือให้รางวัล กรรมดีในระดับหรือปริมาณเดียวกับกรรมด้นั้น หรือในแง่ตรงข้าม หมายถึงการลงโทษบุคคลให้สาสม

^๖ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘๑ - ๓๘๒.

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐ - ๔๓, ๕๕ - ๖๘ และหน้า ๘๕ - ๘๕.

เท่าเทียมกับความผิดที่ก่อขึ้น^๔ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพิธาโกรัส มีความเชื่อว่าความยุติธรรมมีอยู่แต่ได้แย้งแนวคิดของโฮเมอร์ ธาเลส อานาซิแมนเดอร์ อานาซิมีนิส เฮราคลิตุส และเอมพิโดคลิส โดยดึงความยุติธรรมลงมาจากเทพเจ้า และจากธรรมชาติ มาอยู่ที่มนุษย์ (เป็นแนวคิดแบบมนุษยนิยม) โดยได้แย้งนิยาม และเพิ่มลักษณะของความยุติธรรม

ในช่วงเวลาใกล้เคียงหรือในเวลาเดียวกันนี้ ได้เกิดแนวคิดเรื่องความยุติธรรมอีกมากมายหลายแนวคิด เช่น ในแนวคิดของพวกโสฟิสต์ (Sophists) โดยเฉพาะแนวคิดของโปรแทกอรัส (Protagoras) ที่กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง”^๕ ทำให้เห็นความหลากหลายไม่เป็นเอกภาพของแนวคิด (โดยเฉพาะด้านความยุติธรรม) ที่ขึ้นอยู่กับแนวคิดของแต่ละคน ซึ่งโสกราตีส (Socrates : 470 – 399 B.C.) ได้โต้แย้งว่า ความยุติธรรมได้แก่ การแสวงความจริงและกล่าวถึงความจริง การให้แต่ละคนรับสิ่งที่เป็ลสิทธิของตน และการปฏิบัติตามกฎและคำสั่งของผู้มีอำนาจปกครองที่เป็นกฎหมาย^๖ อาจพอตีความได้ว่า โสกราตีสเห็นด้วยกับโฮเมอร์และพิธาโกรัสที่ว่าความยุติธรรมมีอยู่ แต่ในด้านการนิยามถือว่าปฏิเสธโฮเมอร์ แต่เห็นด้วยกับพิธาโกรัส นอกจากนั้นยังได้เพิ่มลักษณะของความยุติธรรม อันถือว่าเป็นวัตถุประสงค์โดยตรงที่โสกราตีสมุ่งโต้แย้งพวกโสฟิสต์ ที่มีแนวคิดว่ามนุษย์แต่ละคนเป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง ความยุติธรรมขึ้นอยู่กับแต่ละคน ซึ่งโสกราตีสไม่เห็นด้วย เขาเห็นว่าทุกสิ่งย่อมมีหลักเกณฑ์สากลเป็นเครื่องตัดสิน โดยมีเพลโต (Plato : 427-347 B.C.) อ้างเหตุผลสนับสนุน ซึ่งพบได้ให้คำนิยาม ความยุติธรรม (Dikaiosisyne) โดยเฉพาะความยุติธรรมทางสังคม ว่าหมายถึง การทำความดี (Doing well is Justice) หรือการทำให้ถูกต้อง (Right Conduct, Rectitude)^๗ หรือองค์รวมของเหล่าคุณธรรม ซึ่งเพลโตให้น้ำหนักไปในทางความยุติธรรมของสังคมที่จะทำให้สังคมเจริญและเข้มแข็ง โดยถือว่าความยุติธรรม ได้แก่ การที่คนประเภทหนึ่งๆ ของสังคมจะต้องทำหน้าที่ของตน ราษฎรธรรมดา รวมทั้งเกษตรกรและพ่อค้าพาณิชย์จะต้องทำงานเพื่อสร้างเศรษฐกิจ ทหารจะต้องเป็นนักรบที่กล้าหาญ เข้มแข็ง และเสียสละ ประมุขควรจะเป็นปราชญ์ที่ใช้เหตุผลและปัญญา ซึ่งอาริสโตเติลก็เห็นด้วยหลายประการ แต่มีรายละเอียดบางอย่างที่เห็นแตกต่างกันไปบ้าง กล่าวคือ ในภาพรวมของความยุติธรรมในแนวคิดของอาริสโตเติล (Aristotle : 384-322 B.C.) โดยเฉพาะความยุติธรรมตามแบบแผนหรือความยุติธรรมทางสังคมนั้น แนวคิดของอาริสโตเติลได้เปลี่ยนแปลงไปจากแนวคิด

^๔ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, หน้า ๓๘๔.

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, หน้า ๑๒๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕ – ๑๔๓.

^๗ จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒), หน้า ๓๗๔.

เพลโตบางส่วน ขณะที่เพลโตมองว่า ความยุติธรรมเป็นเสมือนองค์รวมของเหล่าคุณธรรมทั้งหมด (The Whole/the sum of the Virtue) ซึ่งเป็นการตีค่าคุณธรรมเรื่องความยุติธรรมอย่างยิ่งใหญ่สูงสุดในลักษณะครอบจักรวาล แต่อาริสโตเติลกลับมองความยุติธรรมว่าเป็นคุณธรรมเฉพาะเรื่อง (Particular Virtue) หรือคุณธรรมพิเศษเรื่องหนึ่งในท่ามกลางคุณธรรมหลายหลากในสังคม ความยุติธรรม คือคุณธรรมทางสังคม (Social Virtue) ประการหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และคุณธรรมเรื่องความยุติธรรมนี้จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อนุษย์ได้ปลดปล่อยตัวเองจากแรงผลักดันของความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง ซึ่งเขาได้แบ่งความยุติธรรมออกเป็น ๒ แนวคือ^{๑๒}

๑) ความยุติธรรมทางกระจายส่วน (Distributive) ซึ่งยอมรับความไม่เสมอภาค ในการจัดสรรสิทธิของแต่ละคนตามส่วนสัดส่วน ตามความสามารถ คุณภาพและสติปัญญา

๒) ความยุติธรรมทางตอบแทน (Commutative Justice) ซึ่งให้การกระทำของคนได้รับการตอบแทน ลักษณะทำดีได้ดี ทำชั่วต้องได้รับโทษ

แต่ทั้งเพลโตและอาริสโตเติลต่างก็มีแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในทางสนับสนุนแนวคิดของโสกราตีส เพียงแต่แตกต่างกันในลักษณะของรายละเอียดของความยุติธรรมที่เพิ่มเติมเข้ามา

หลังจากยุคนักปรัชญากรีกยุคต้น และยุครุ่งเรืองแล้ว ในยุคเสื่อมก็ได้มีสำนักแนวคิดต่างๆ เช่น สำนักเอพิคิวเรียน สำนักสโตอิก วิมตินิยมและสังคมนิยม และลัทธิเพลโตใหม่ ได้ถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมกันเรื่อยมา โดยมีทั้งสนับสนุน และโต้แย้ง จนถึงปัจจุบันก็ยังมีนักปรัชญา รัฐบุรุษ และนักนิติศาสตร์มากมายหลายท่านได้บรรยาย นิยาม วิเคราะห์ วิวิจารณ์ และอธิบายความหมายและขอบเขตของ “ความยุติธรรม” เพิ่มเติมต่อๆ มา ทั้งนี้โดยมีมุมมองทั้งที่คล้ายคลึงกันและที่ต่างกันหรือแย้งกันมากบ้างน้อยบ้าง เช่น มาเคียวเวลลี (Nicolo Machiavelli : 1469-1527) เห็นว่าคนส่วนใหญ่ของสังคมถูกครอบงำด้วยกิเลส ความเห็นแก่ตัว ความละโมภอำนาจ ความหวาดเกรงอันตราย และความเกลียดชัง ดังนั้นจึงแทบจะเป็นการเสียเปล่าที่จะยึดถือความยุติธรรม เว้นแต่จะปรากฏผู้นำซึ่งมีความเฉลียวฉลาดนำทางโดยการออกกฎหมายควบคุมและปกครองสังคมนั้นๆ ซึ่งทอมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes : 1588-1679) ก็มีความเห็นสอดคล้องกับ Machiavelli เว้นแต่เขามุ่งความสำคัญไปที่การให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนรู้ถึงผลเสียของการไม่เคารพเชื่อฟังกฎหมาย ส่วนรุสโซ (Jean Jacques Rousseau : 1712-1778) ได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรมว่าเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับสภาวะธรรมชาติ โดยเขามีมุมมองต่อมนุษย์ในทางบวก และเห็นว่าเหตุผลนั้นเป็นเรื่องรอง สิ่งที่สำคัญเมื่อพิจารณาถึงความยุติธรรมคือเรื่องของความรู้สึก

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๑.

สำหรับเจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham : 1748-1832) ผู้ก่อตั้งลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ถึงแม้ไม่ได้กล่าวถึงความยุติธรรมทางสังคมไว้โดยตรง แต่ก็พอตีความได้ว่า ความยุติธรรม หมายถึงหลักการสูงสุดของศีลธรรม คือการสร้างความสุขให้ได้มากที่สุด (ความสุขสูงสุดต่อคนจำนวนมากที่สุด) ความสุขหมายถึงสมดุลสุทธิระหว่างความเพลิดเพลินกับความเจ็บปวด^{๑๓} ซึ่งแนวคิดนี้ จอห์น สจวร์ต มิลล์ (Jonh Stuart Mill : 1806-1873) ก็เห็นด้วย แต่แนวคิดนี้ก็ถูกโต้แย้งจากแนวคิดอื่นๆ มากพอสมควร เช่น แนวคิดของจอห์น ล็อก และแนวคิดของอิมมานูเอล คานต์ เป็นต้น ซึ่งจอห์น ล็อก (John Locke : 1632-1704) มีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ไม่ควรถูกใช้ในฐานะเครื่องมือสร้างสวัสดิการสำหรับคนอื่นเท่านั้น เพราะการทำอย่างนั้นละเมิดสิทธิพื้นฐานของการเป็นเจ้าของตัวเอง^{๑๔} ซึ่งอาจถือว่าเป็นแนวคิดสิทธิมนุษยชน ที่ได้แย้งอรรถประโยชน์นิยม โดยแนวคิดนี้ค้านต์ก็เห็นด้วย กล่าวคืออิมมานูเอล คานต์ (Immauel Kant : 1724-1804) ได้เสนอทางเลือกในการมองหน้าที่และสิทธิ โดยปฏิเสธแนวคิดของพวกอรรถประโยชน์นิยมที่นิยมความยุติธรรม เพราะการมุ่งไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมนั้น มีหลายวิธิต่าง ซึ่งพอจะยกมากล่าวสัก ๓ วิธิต่าง คือวิถีแบบสวัสดิการ วิถีแบบเสรีภาพ และวิถีแบบคุณธรรม^{๑๕} โดยวิถีแรก คือการสร้างสวัสดิการ (ประโยชน์) สูงสุด และวิถีที่สอง คือความยุติธรรมหมายถึงการมอบสิ่งที่คู่ควรทางศีลธรรม (ส่งเสริมคุณธรรม) เพราะคำนึงถึงว่าทั้งสองวิถีไม่เคารพในเสรีภาพมนุษย์^{๑๖} แต่เห็นว่าควรให้ความยุติธรรมนั้นมุ่งไปยังจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งมีใช้จากเพียงตัวของกฎหมายเอง หากแต่หมายถึงความสอดคล้องกับหลักการสากลซึ่งเป็นคำสั่งเด็ดขาด สิ่งนี้คานต์เรียกว่า Categorical Imperrative โดยคานต์เห็นว่าเป็นความสำนึกในหน้าที่อันเกิดจากการที่เหตุผลปฏิบัติเข้าสัมผัสกับความเป็นจริงทางศีลธรรม และศาสนา ซึ่งแนวคิดนี้อาจถือว่าถูกโต้แย้งโดยเดวิด ฮูม (David Hume : 1711-1776) โดยฮูมได้วิเคราะห์ไว้ว่า ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่มีได้ปรากฏขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นคุณธรรมที่เกิดจากการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Artificial Virtue)^{๑๗} ทรรศนะนี้นับว่าขัดแย้งกับความคิดในโบราณสมัยที่เคยเชื่อว่า ความยุติธรรมเป็นหลักธรรมชาติ (Natural Justice) หรือเป็นหลักความถูกต้องที่ใช้ได้ครอบจักรวาลในเชิงอภิปราย

^{๑๓} Michael J. Sandel (เขียน), สฤณี อาชวานันทกุล (แปล), **Justice : What's the right thing to do? (ความยุติธรรม)**, หน้า ๕๒.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒-๑๔๓.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๗.

ส่วนโรเบิร์ต โนซิค (Robert Nozick : 1938 - 2002) ได้กล่าวถึงความยุติธรรมไว้ในทฤษฎีสถิตของเขา ซึ่งประกอบด้วย ๓ หลักการใหญ่ๆ คือ^{๘๔}

๑. หลักการของความยุติธรรมในการได้มา เป็นหลักการเกี่ยวกับการรวบรวมหลักการเริ่มต้นของผู้ถือครอง มันเป็นวิธีการบัญชีของคนแรกมาเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกันประเภทของสิ่งที่สามารถจะจัดขึ้นและอื่นๆ

๒. หลักการของความยุติธรรมในการโอน หลักการนี้จะอธิบายวิธีการหนึ่ง คนสามารถซื้อหุ้นจากผู้ถือครองที่อื่นรวมทั้งการแลกเปลี่ยนความสมัครใจและของขวัญ

๓. หลักการของการทำให้ถูกต้องของความยุติธรรม วิธีการจัดการกับผู้ถือครองที่มีการซื้อหรือรับโอนมาปฏิบัติอย่างยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นเหยื่อและวิธีการทั้งหลายสามารถชดเชย วิธีการจัดการกับการละเมิดที่ผ่านมานานหรือความยุติธรรมโดยรัฐบาลและอื่นๆ ซึ่งแนวคิดนี้ถือว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ จอห์น รอลส์ (John Rawls : 1921 - 2002) ที่ได้อธิบายไว้ในทฤษฎีความยุติธรรมของเขาว่า จากสถานการณ์ของความยุติธรรม และสภาพการเริ่มแรกที่บุคคลตกลงอยู่ภายใต้ม่านของความไม่รู้ ซึ่งบุคคลมีแนวโน้มที่จะเลือกกฎแก่กษัตริย์

โดยรอลส์เชื่อว่าบุคคลทั้งหลายจะตกลงยอมรับและเลือกหลักความยุติธรรม ๒ ข้อ ซึ่งถือว่าเป็นหลักการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่ยุติธรรม คือ

หลักการข้อแรก บุคคลแต่ละคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันตามระบบทั้งหมดของเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกันที่กว้างขวางมากที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน

หลักการข้อที่สอง ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมจะถูกจัดทำให้ได้ต่อเมื่อ

ก. เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่ยากลำบากที่สุด (The Least Advantaged) และ

ข. การได้หรือการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่เปิดให้กับทุกคนภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียมที่เที่ยงธรรมของโอกาส (Fair Equality of Opportunity)^{๘๕}

แนวคิดบนฐานสิทธิของโนซิค และรอลส์นี้ ถือเป็นแนวคิดที่ได้แย้งกับแนวคิดประโยชน์นิยม เช่น แนวคิดของเจรามี่ เบนธัม เป็นต้น

^{๘๔} จริญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒๕-๔๓๐.

^{๘๕} John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge, Massachusetts : Harvard College, 1971), p. 302.

จากสภาพเริ่มแรกของข้อถกเถียงของปัญหาแนวคิดเรื่องความยุติธรรม ในข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผลที่กล่าวมานี้ เริ่มแรกดูเหมือนจะถกเถียงกันในปัญหาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมตามธรรมชาติ ว่ามีอยู่จริงหรือไม่อย่างไร แต่สุดท้ายก็ขยายมาเป็นปัญหาแนวคิดความยุติธรรมทางสังคม จึงทำให้เห็นว่าแนวคิดความยุติธรรมทางสังคมนั้นต้องอาศัย หรือต้องมีพื้นฐานของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมตามธรรมชาติ โดยเริ่มต้นที่หลักปฏิบัติหรือการกระทำต่อกันระหว่างมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ที่มาจากสภาวะขาดแคลนปานกลาง และมีการแบ่งสรรปันส่วน ทั้งโดยตรง คือหยิบยื่นให้แก่กัน และโดยปริยาย คือยอมให้อีกรองเอาเองได้ผลจากสรรพสิ่ง ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ในสังคม เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้คุณ และการลงโทษ อย่างเป็นที่พึงพอใจ ทั้งส่วนบุคคล และส่วนรวมอย่างสมดุล โดยอาศัยการเปรียบเทียบกัน ทางด้านปริมาณ หรือด้านคุณภาพ หรือทั้งสองด้านเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า เท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมหรือไม่อย่างไร หรือแตกต่างกันอย่างมีเหตุผลอย่างไร ซึ่งมีหลากหลายแนวคิด หลายหลักเกณฑ์ในการตัดสิน จนทำให้ดูเหมือนว่า ทุกแนวคิด ทุกหลักเกณฑ์นั้นสามารถเป็นไปได้ อันนำมาซึ่งปัญหาของการถกเถียงกันเพื่อหาจุดร่วมหรือหลักเกณฑ์สากล อันนำไปสู่อีกปัญหาหนึ่ง คือความยุติธรรมทางสังคม จำเป็นต้องเหมือนกันหรือไม่ (คือต้องมีหนึ่งเดียวเป็นสากล) ถ้าพิจารณาจากแนวคิดของพวกโสเฟิสต์ก็ไม่จำเป็น ซึ่งโวล์ฟกัง ฟิเคนต์เชอ (Wolfgang Fikentscher : 1928) ให้เหตุผลสนับสนุนโดยเขาเห็นว่าความยุติธรรมนั้นมีได้มีหนึ่งเดียวในโลก หากแต่ความยุติธรรมนั้นแท้จริงคือ ความยุติธรรมที่เป็นไปตามวัฒนธรรม (Cultural Justice)^{๒๐} แต่ถ้าพิจารณาในแนวคิดของโสกราตีส และเพลโตจะเห็นว่าจำเป็น ซึ่งมีแนวคิดสนับสนุนอยู่หลายแนวคิด เช่น แนวคิดของอาริสโตเติล จอห์น รอลส์ และไมเคิล เจ. แซนเดล โดยต่างฝ่ายต่างให้เหตุผลสนับสนุนข้ออ้างของฝ่ายตน และโต้แย้งฝ่ายตรงข้าม แต่ไม่ว่าจะเชื่อแบบใด เมื่อถกเถียงกันเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับ ๓ ประการนี้ คือ ๑) ขอบเขตของปัญหาเรื่องความยุติธรรมทางสังคม ๒) รูปแบบของความยุติธรรมทางสังคม และ ๓) เนื้อหาของความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งพอกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

๑) ขอบเขตของปัญหาเรื่องความยุติธรรมทางสังคม

จากข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผล เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะพบว่า มีหลักการหรือหลักเกณฑ์ที่สำคัญเกี่ยวกับการถกเถียงเรื่องความยุติธรรมทางสังคม นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม โดยหลักการหรือ

^{๒๐} Wikipedia// (ออนไลน์) แหล่งที่มา http://en.wiki.pedia.org/wiki/wolfgang_Fikentscher. 23/05/2013, p.1.

หลักเกณฑ์นี้จะก่อให้เกิดการปฏิบัติระหว่างมนุษย์ในสังคมให้เกิดความถูกต้อง ชอบธรรม กล่าวคือ การพิจารณาว่ายุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมทางสังคม จะมีได้ก็ต่อเมื่อมีคนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เท่านั้น หากมนุษย์แต่ละคนแยกกันอยู่หรือต่างคนต่างอยู่ แม้จะอยู่ท่ามกลางสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง (ถึงแม้จะถือว่ามี การแบ่งปันส่วนโดยปริยาย คือ ยินยอมให้เข้าถือเอาเองได้) ก็ไม่สามารถพิจารณาเรื่องความยุติธรรมทางสังคมได้ เพราะไม่มีหลักการในการพิจารณาเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆ ในสังคม

๒) รูปแบบของความยุติธรรมทางสังคม

จากข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะพบว่ารูปแบบของความยุติธรรมทางสังคมนั้นมีหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่มีเหตุผลมากที่สุดและมีการกล่าวถึงมากที่สุด คือ รูปแบบที่มีหลักการว่า ในกรณีที่เหมาะสมจะต้องได้รับการปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน (เหมือนกัน) และในกรณีที่แตกต่างกันจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

๓) เนื้อหาของความยุติธรรมทางสังคม

เนื้อหาและรูปแบบของความยุติธรรมนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะรูปแบบย่อมประกอบด้วยเนื้อหาจึงจะมีความสมบูรณ์ในหลักการ เนื่องจากรูปแบบก็คือกรอบหรือโครงสร้างในการกล่าวถึงความยุติธรรม ส่วนเนื้อหานี้ คือ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าความยุติธรรมตามรูปแบบอันนั้นมีหลักเกณฑ์อย่างไร เพื่อความชัดเจนในที่นี้จึงขอแยกเนื้อหาออกจากรูปแบบมากล่าว โดยพิจารณาจากข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะพบว่า เนื้อหาของความยุติธรรมทางสังคมนั้นจะเป็นไปตามรูปแบบของความยุติธรรมทางสังคม โดยมีหลักการเกี่ยวข้องกับรายละเอียดต่างๆ ในทางสังคม เช่น การแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ในสังคมให้แก่แต่ละบุคคลในสังคมตามความสัมพันธที่เหมาะสม ระหว่างสิ่งที่บุคคลได้กระทำกับสิ่งที่ได้รับ หรือการสลับสับเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน รวมไปถึงการพิจารณาความสามารถ ความต้องการ หรือคุณธรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคม ซึ่งลักษณะทั้งหมดนี้นำไปสู่หลักเกณฑ์ในการกำหนดให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ซึ่งเนื้อหาหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เราจะต้องพิจารณาภายใต้รูปแบบของความยุติธรรม คือ รูปแบบในการปฏิบัติให้เหมือนกันต่อบุคคลที่เหมือนกันหรือลักษณะเดียวกันในกรณีเดียวกัน และรูปแบบในการปฏิบัติให้แตกต่างกันต่อบุคคลที่แตกต่างกันหรือไม่เหมือนกันในกรณีเดียวกัน ซึ่งทำให้เห็นหลักเกณฑ์โดยรวมอีก ๒ หลักเกณฑ์ คือ ความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกัน และความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผล หรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ

ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์นี้ จึงขอตั้งข้ออ้างเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมไว้ ๒ ประเด็นใหญ่ๆ เพื่อใช้ในการถกเถียงหาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคม คือ

๑) ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ (ทั้งด้านการให้รางวัล และด้านการลงโทษ) ในสังคม อย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม (ความถูกต้องชอบธรรมที่เกิดจากความพึงพอใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนร่วมที่สมดุลกัน)

๒) ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ (ทั้งด้านการให้รางวัล และด้านการลงโทษ) ในสังคม อย่างแตกต่างกัน (หรืออย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ) อย่างมีเหตุผลในทางศีลธรรม (ความถูกต้องชอบธรรมที่เกิดจากความพึงพอใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนร่วมที่สมดุลกัน)

โดยทั้ง ๒ ประเด็นนี้ คือ ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน และความแตกต่างกัน อย่างไหนที่ถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคม และยุติธรรมอย่างไร ต่างก็ต้องอาศัยเกณฑ์ตัดสินใน เรื่องการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ (ทั้งในด้านการให้รางวัล และด้านการลงโทษ) ในสังคมมนุษย์ ซึ่งมีข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง ข้อสรุป และการให้เหตุผลอีกมากมายหลายแนวคิด เช่น แนวคิดยุติธรรมขั้นตอน แนวคิดยุติธรรมชดเชย แนวคิดเวรกรรมยุติธรรม แนวคิดยุติธรรม บารุณะ และแนวคิดกระจายยุติธรรม ซึ่งจะนำมากล่าวโดยรวมนดังต่อไปนี้

๒.๑.๒ ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ (ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ) ในสังคม กับความยุติธรรมทางสังคม

การแบ่งสรรปันส่วน หมายถึง การแบ่งให้หรือยินยอมให้ถือเอา ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย ผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ โดยการไตร่ตรองคัดเลือกอย่างรอบคอบและพิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น ด้านคุณสมบัติของผู้ให้และผู้รับ และในด้านสิ่งที่ให้หรือรับและวิธีการให้หรือรับ เป็นต้น

ส่วนผลจากสรรพที่ เป็นประโยชน์ หมายถึง สภาวะที่เกิดจากสรรพสิ่งที่ (ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา) ที่ปรากฏ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ที่มนุษย์สามารถถือเอาประโยชน์ได้ อาจจะเป็นการถือเอาประโยชน์ได้โดยตรง เช่น น้ำ พื้นดิน พืช และสัตว์ เป็นต้น หรือมีการให้คุณค่าตามคำนิยมของแต่ละสังคมแล้วจึงถือเอาประโยชน์ก็ได้ เช่น โอกาส สิทธิเสรีภาพ อิสรภาพ กรรมสิทธิ์ ความดี และความสุข เป็นต้น

การแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งด้านการให้รางวัล และด้านการลงโทษ เริ่มแรกอาจจะเกิดจากความจำเป็นที่ต้องใช้เป็นปัจจัยเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย ยาและวิธีการรักษาโรค เป็นต้น ต่อมาก็เพิ่มเพื่อการตอบสนองความต้องการ ถ้าในสภาพที่มีสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างพอเพียง ปัญหาการแบ่งสรรปันส่วนก็ไม่มี ความสำคัญเท่าไร และมักจะเป็นการแบ่งปันส่วนแบบโดยปริยาย คือ ยินยอมให้เข้าถือเอาได้เอง นอกจากนั้น ก็อาจจะเป็นการแบ่งปันหรือแย่งกันตามสัญชาตญาณของสัตว์ เช่น พ่อแม่แบ่งให้ลูกที่ยังเล็ก หรือแบ่งกันในฐานะสมาชิกที่อยู่ร่วมกัน เป็นต้น แต่ครั้งสรรพสิ่งเริ่มขาดแคลนปานกลาง ทำให้เกิดปัญหาคนที่มีความสามารถมาก สามารถหาสรรพสิ่งได้มากกว่าคนที่มีความสามารถน้อย ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาแย่งชิงกัน ปัญหาทำร้ายทำลายกัน เป็นต้น จึงเกิด แนวคิดที่ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วน โดยเฉพาะการแบ่งสรรปันส่วนโดยตรง คือการหยิบยื่นให้แก่กัน ในผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัลและด้านการลงโทษ ต่อมนุษย์ในสังคม ขึ้น และการแบ่งสรรปันส่วนผลของสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ในสังคมที่ไม่สามารถตอบสนองต่อ ความต้องการของมนุษย์นี้เอง ก่อให้เกิดปัญหาใหญ่ คือความไม่พึงพอใจ (ส่วนบุคคล หรือ ส่วนรวม หรือทั้งสองส่วน) ขึ้น จึงเกิดการเปรียบเทียบผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ได้รับการ แบ่งสรรปันส่วนทั้งโดยตรงและโดยปริยายระหว่างสมาชิกด้วยกันขึ้น โดยพิจารณาด้านปริมาณบ้าง ด้านคุณภาพบ้าง หรือทั้งสองด้าน ว่าเท่าเทียมกันหรือแตกต่างกันอย่างไร แล้วถกเถียงเรียกร้องหรือ อ้างสิทธิ (รวมเสรีภาพด้วย) ทั้งสิทธิตามธรรมชาติ (แบบปฐมภูมิ และแบบทุติยภูมิ) และสิทธิทาง สังคม อันนำไปสู่แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคม ที่ต้องอาศัยเกณฑ์การตัดสิน ซึ่งมีอยู่หลาย เกณฑ์ เช่น เกณฑ์ความเป็นประโยชน์ เกณฑ์ความดี เกณฑ์ความถูกต้อง ชอบธรรม และเกณฑ์ ความสุข เป็นต้น ที่ขึ้นอยู่กับความเห็น (ที่มีเหตุผลทางศีลธรรม) อันเป็นความพึงพอใจร่วมกัน ทั้ง ส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุล แล้วให้คุณค่า ที่อาศัยหลักการของคุณธรรม จริยธรรม และ ศีลธรรม ร่วมกันสมมติบัญญัติว่าดี ว่าสุข ว่าถูกต้อง ว่าชอบธรรม เป็นต้น

๒.๑.๓ ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความพึงพอใจร่วมกัน กับความยุติธรรมทาง สังคม

ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่เกิดจากความ ต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง รวมถึงการตอบสนองไม่ตรงหรือไม่พอเพียงด้วย ซึ่งปัญหาความ ยุติธรรมทางสังคมก็เช่นเดียวกัน เกิดจากการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ใน

สังคมที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ ทั้งส่วนบุคคล และส่วนรวม ได้อย่างพึงพอใจร่วมกันของมนุษย์ (คือทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุลกัน) เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความขาดแคลนปานกลางในสรรพสิ่ง เป็นต้น แต่มนุษย์ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายตามที่ตนต้องการ เช่น บรรลุถึงความดี ความสุข (กายและใจ) และบางแนวคิดก็อาจถึงบรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นต้น ปัญหาจึงมีว่าจะแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไรถึงจะตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้อย่างพึงพอใจ และความพึงพอใจเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมทางสังคมอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ความพึงพอใจนั้นเกิดจากการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ที่มีความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกันประการหนึ่ง และเกิดจากการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ตามหลักความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผลทางศีลธรรมอีกประการหนึ่ง (หรือความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่าง) ที่จะถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคม โดยทั้งสองประการนี้ถือว่าเป็นหัวใจหลักของความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ต้องอิงอยู่กับความพึงพอใจของมนุษย์ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุลกัน กล่าวคือมีความเห็น ที่มีเหตุผลทางศีลธรรม เป็นที่เชื่อถือยอมรับร่วมกันได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ จึงเกิดความพึงพอใจร่วมกันทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุลกัน แล้วร่วมกันสมมติบัญญัติเรียกกันว่า ดี ว่าสุข ว่าถูกต้อง ว่าชอบธรรมตามหลักคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความเท่าเทียมรวมถึงความเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และความแตกต่างหรือความเท่าเทียมกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมด้านความจำเป็น เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ และเหมาะสมตามความต้องการ เป็นต้น

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า เท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน และแตกต่างกัน อย่างไร ที่ถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคม

๒.๑.๓.๑ ความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกัน กับความยุติธรรมทางสังคม

เมื่อกล่าวถึงความยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมตามธรรมชาติ หรือความยุติธรรมทางสังคม ประเด็นหลักประการแรก ที่คนส่วนใหญ่นึกถึงคือ ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันในด้านปริมาณ (ที่เห็นได้เป็นรูปธรรมในแง่สสาร) และในด้านคุณภาพ (นามธรรม ที่สามารถประเมินค่าออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม) รองลงไปคือประเด็น ความแตกต่างที่เหมาะสม หรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมด้านความจำเป็น

เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ เหมาะสมด้านความต้องการหรือความปรารถนา และเหมาะสมตามสัดส่วน เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างประกอบกัน และไม่ค่อยใส่ใจในความหมายของคำว่า เท่าเทียมกันกับ กับคำว่า เสมอภาคกันนี้มากนัก เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าอาจใช้แทนกันได้ ซึ่งความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกันนี้ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น ๒ นัย คือ นัยแรกเป็นเรื่องความหมายของคำในด้านภาษา กับนัยที่สองเป็นเรื่องเนื้อหาสาระที่แท้จริง

นัยแรก เรื่องความหมายของคำในด้านภาษา ซึ่งสามารถพบความหมายได้จากพจนานุกรม กล่าวคือ คำว่า เท่าเทียม (วิเศษณ์ = คุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์) หมายถึง เสมอหน้า, หักเทียม^{๒๑} ส่วนคำว่า เสมอภาค (วิเศษณ์ = คุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์) หมายถึง มีส่วนเท่ากัน, เท่าเทียมกัน^{๒๒}

แต่ในรายละเอียดผู้วิจัยเห็นว่ามีความแตกต่างกันบางประการ เมื่อวิเคราะห์ในด้านปรัชญาภาษา โดยตรรกะ เพราะถ้าความหมายเหมือนกันก็จะใช้คำเหมือนกันหรือคำเดียวกัน (แต่อาจจะมีเหตุผลอื่นแทรกก็ว่าได้ เช่น การวิวัฒนาการของภาษาในแต่ละยุคหรือแต่ละสมัย) ซึ่งในที่นี้ขอกล่าวถึงสาระสำคัญของคำทั้งสองนี้ โดยย่อต่อไปนี้

๑. ความเสมอภาค อาจจะใช้ใน ๒ ลักษณะ คือ

๑) เสมอภาคแบบเท่าเทียมกันด้านปริมาณ เช่น เสมอภาคแบบ ๑ = ๑ หรือ ๒ = ๒ หรือ ๓ = ๓ เป็นต้น และเสมอภาคด้านคุณภาพ เช่น ดีมาก = ดีมาก หรือ ดีปานกลาง = ดีปานกลาง หรือไม่ดี = ไม่ดี เป็นต้น เช่น ในแนวคิดของพิธาโกรัส และในแนวคิดบางส่วนของเพลโต ของอริสโตเติล และของจอห์น รอลส์ เป็นต้น

๒) เสมอภาคแบบตามสัดส่วน เช่น คนตัวใหญ่รับประทานอาหาร ๑ จานหนัก ๑๐ จีด คนตัวปานกลางรับประทานอาหาร ๑ จานหนัก ๗ จีด และคนตัวเล็กรับประทานอาหาร ๑ จานหนัก ๕ จีด ถึงจะอ้วน หรือคนตัวใหญ่รับประทานอาหาร ๓ จาน คนตัวปานกลางรับประทานอาหาร ๒ จาน และคนตัวเล็กรับประทานอาหารเพียง ๑ จานถึงจะอ้วน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ทุกคนได้รับประทานอาหารอย่างเสมอภาคกันคือหนึ่งอ้วนเหมือนกันแต่มีปริมาณไม่เท่ากัน เพราะเป็นไปตามสัดส่วนความต้องการของร่างกาย หรือการรับประทานอาหารชนิดที่แตกต่างกัน เช่น นักกีฬาอาจจะ

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔๒.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑๕.

รับประทานอาหารที่มีคุณภาพสร้างความแข็งแรงต่อการเล่นกีฬาประเภทนั้นๆ แต่นักปฏิบัติธรรมอาจจะรับประทานอาหารที่มีคุณภาพอีกอย่างหนึ่ง จะเห็นว่าบุคคลทั้งสองประเภทต่างได้รับประทานอาหารเหมือนกัน แต่ปริมาณหรือคุณภาพอาจไม่เท่ากันหรือไม่เหมือนกัน เมื่อเราพิจารณาโดยรวม ก็ยังถือว่า ทุกคนมีอาหารรับประทานอย่างเสมอภาคกัน เพียงแต่เป็นการเสมอภาคตามสัดส่วนเท่านั้น หรือถ้าพิจารณาในระดับเดียวกันอาจเห็นได้ว่าเสมอภาคแบบเท่าเทียมกัน เพราะทุกคนได้รับประทานอาหารหนึ่งอิมเหมือนกัน กัน คือ คนตัวใหญ่รับประทาน ๓ จานเหมือนกัน คนตัวเล็กรับประทาน ๑ จานเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าพิจารณารวมทุกระดับแล้วจะเห็นว่าไม่เท่าเทียมกัน แต่เรายังถือว่าเสมอภาคกันตามสัดส่วนของแต่ละลำดับ อาจจะเทียบเคียงในเรื่องการเสียภาษี หรือการหักเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมที่คำนวณจากสัดส่วนของรายได้ ถ้ามีรายได้มากก็จ่ายมาก ถ้ามีรายได้น้อยก็จ่ายน้อย ตามอัตราร้อยละที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น ซึ่งทุกคนเสียหรือจ่ายอย่างเสมอภาคกัน แต่อาจไม่เท่ากัน ซึ่งหลายๆ แนวคิดก็ถือว่ากรณีเช่นนี้เป็นความยุติธรรมทางสังคมประการหนึ่ง เช่น ในแนวคิดบางส่วนของเพลโต ของอาริสโตเติล และของจอห์น รอลส์ เป็นต้น

๒. ความเท่าเทียมกัน ส่วนใหญ่จะนึกถึง ความเท่าเทียมกันในด้านปริมาณ เช่น $๑ = ๑$ หรือ $๒ = ๒$ หรือ $๓ = ๓$ เป็นต้น และความเท่าเทียมกันในด้านคุณภาพ เช่น ดีเท่ากัน ชั่วหรือเลวเท่ากัน ฉลาดเท่ากัน และสุขเท่ากัน เป็นต้น ไม่ว่าคนตัวใหญ่หรือตัวเล็ก ถ้าคนตัวใหญ่ได้รับประทานอาหาร ๑ จาน นัก ๑๐ จิต คนตัวเล็กก็ต้องได้รับประทานอาหาร ๑ จาน ที่นัก ๑๐ จิตเหมือนกัน จึงจะถือว่าเท่าเทียมกัน (ไม่ได้ถือสาระสำคัญของความต้องการหรือความจำเป็นของร่างกายเป็นใหญ่) ที่มีความยุติธรรมทางสังคม ถ้าไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวก็ถือว่าไม่ยุติธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ในปรัชญาตะวันตกมักจะใช้แนวคิดนี้ในด้านกฎหมาย เช่น แนวคิดเรื่องสิทธิ หน้าที่ โอกาส และการลงโทษ เป็นต้น ที่อาจจำเป็นต้องเท่าเทียมกันในลักษณะนี้จึงจะถือว่ายุติธรรม เช่น ในแนวคิดของพิธาโกรัส และในแนวคิดบางส่วนของเพลโต ของอาริสโตเติล และของจอห์น รอลส์ เป็นต้น

ส่วนความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม ซึ่งในด้านความหมายของคำว่า เที่ยงตรง และเที่ยงธรรมนั้น เมื่อก้าวถึงความเที่ยงตรง ก็มักจะนึกถึงความเที่ยงธรรม หรือกลับกันเมื่อก้าวถึงความเที่ยงธรรมก็มักจะนึกถึงความเที่ยงตรง ทำให้เห็นว่า คำทั้งสองคำนี้สามารถใช้แทนกันได้ หรือมีความหมายเหมือนกัน

ดังจะพบความหมายคำทั้งสองนี้ได้ในพจนานุกรม กล่าวคือ คำว่า เทียงตรง (วิเศษณ์ = คุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์) หมายถึง ตั้งตรงไม่เอนเอียง, ยุติธรรม^{๒๓}

ส่วนคำว่า เทียงธรรม (วิเศษณ์ = คุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์) หมายถึง ตั้งตรงด้วยความ เป็นธรรม^{๒๔}

แต่เมื่อพิจารณาในทางปรัชญาภาษา อาจพบความแตกต่างกันบางประการ (เพราะถ้ามีความหมายเหมือนกันก็น่าจะใช้คำเดียวกัน) ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงสาระสำคัญของคำทั้งสองนี้ โดยสรุปดังนี้

๑. ความเที่ยงตรง สามารถแบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑) ความเที่ยงตรงตามกฎธรรมชาติ ที่เป็นไปตามเหตุผล หรือเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งในธรรมชาติ เป็นสังขธรรมความจริงตามธรรมชาติ ไม่คด งอ หรือเอนเอียง ไม่เป็นไปตามความต้องการของมนุษย์ เพราะความชอบ ความเป็นกลาง หรือความซัง เพื่อให้คุณให้โทษแก่มนุษย์คนใด ฝ่ายใด เช่น เรื่องเวลา เรื่องความไม่เที่ยง เรื่องความเปลี่ยนแปลง และเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นต้น

๒) ความเที่ยงตรงตามกฎของสังคมมนุษย์ คือ การกระทำที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงที่สังคมมนุษย์ตั้งขึ้น ซึ่งอาจจะตรงหรือสอดคล้องกับความเที่ยงตรงตามกฎธรรมชาติ หรือไม่ก็ได้ เช่น กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นนั้น อาจจะไม่เที่ยงตรงหรือสอดคล้องกับความเที่ยงตรงตามกฎธรรมชาติ หรือกฎจารีตประเพณีที่มนุษย์ยอมรับนับถือและปฏิบัติกันมาช้านาน เป็นต้น แต่ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือกฎจารีตประเพณีนั้น แม้จะเที่ยงตรงตามกฎธรรมชาติก็ตาม ก็ถือว่าไม่เที่ยงตรงตามกฎของสังคม จึงไม่มีความยุติธรรมทางสังคม ในทางกลับกันถึงแม้จะปฏิบัติไม่เที่ยงตรงต่อกฎธรรมชาติ แต่เที่ยงตรงตามกฎแห่งสังคมที่ตกลงกันไว้นั้น ก็ถือว่ามีความยุติธรรมทางสังคม ดังนั้น ความเที่ยงตรงตามกฎแห่งสังคม อาจจะไม่เที่ยงตรงตามกฎธรรมชาติก็ได้ แต่ก็ถือว่า ยุติธรรม เพียงแต่เป็นความยุติธรรมทางสังคมเท่านั้น (อาจจะพอเทียบได้กับกฎการให้อภัยหรืออโหสิกรรม และกฎแห่งความเมตตา)

๒. ความเที่ยงธรรม สามารถแบ่งเป็น ๒ ประการ คือ

๑) ความเที่ยงธรรมตามธรรมชาติ หมายถึง ความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ หรือธรรมชาติ ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ไม่ขึ้นอยู่กับการต้องการของมนุษย์ เช่น กฎแห่งกรรม (ทำอะไร ก็ได้ผลอย่างนั้น) กฎวิทยาศาสตร์ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นต้น

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๒.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๒.

๒) ความเที่ยงธรรมตามกฎหมายของมนุษย์ หมายถึง ความเป็นไปตามกฎเกณฑ์ กติกา ข้อตกลงของสังคมมนุษย์ เช่น ความเป็นกลาง (ปราศจากอคติ) ความถูกต้อง ความชอบธรรม และความเหมาะสม เป็นต้น ดังนั้น ความเที่ยงธรรมตามกฎหมายของมนุษย์อาจจะไม่เหมือนหรือไม่สอดคล้องกับความเที่ยงธรรมตามกฎธรรมชาติก็ได้ โดยเฉพาะความเที่ยงธรรมที่มนุษย์ร่วมกันกำหนดหรือให้คุณค่า เช่น หลักคุณธรรม จริยธรรม และความเที่ยงธรรมตามกฎหมาย เป็นต้น เพราะอาจจะเที่ยงธรรมตามกฎหมาย แต่ไม่เที่ยงธรรมตามกฎธรรมชาติ

นอกจากนั้น เมื่อกล่าวถึงความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม บางครั้งก็ไปเกี่ยวเนื่องกับความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันได้ เช่น ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า ความเที่ยงตรงหรือความเที่ยงธรรมจะมีความคล้ายคลึงกันมาก จนสามารถใช้แทนกันได้ในหลายๆ กรณีก็ตาม แต่บางกรณีความเที่ยงธรรม อาจจะไม่ใช้ความเที่ยงตรงก็ได้ เช่น ความเที่ยงตรงตามกฎหมายแห่งสังคม แต่ไม่เที่ยงธรรมตามกฎหมายแห่งสังคม หรือความเที่ยงธรรมตามกฎหมายแห่งสังคม อาจจะไม่เที่ยงตรงตามกฎหมายแห่งสังคม ในเมื่อความเที่ยงตรงของสังคมนั้น ไม่ได้อาศัยพื้นฐานความเที่ยงธรรมตามธรรมชาติมาเป็นเกณฑ์ หรือกล่าวหนักไปกว่านั้น ความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมตามกฎหมายแห่งสังคม อาจจะไม่ใช้ความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมตามกฎธรรมชาติ ถ้าความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมตามกฎหมายแห่งสังคมนั้น ไม่ได้อาศัยพื้นฐานความเที่ยงตรงหรือความเที่ยงธรรมตามกฎธรรมชาติมาเป็นเกณฑ์ เป็นต้น แต่เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมของสังคมนั้นๆ ก็ถือว่ามีความยุติธรรมทางสังคม แต่อาจจะไม่ใช้ความยุติธรรมตามธรรมชาติ

แต่คำทั้งสี่นี้ คือ เสมอภาค เท่าเทียมกัน เที่ยงตรง และเที่ยงธรรม ต่างก็เป็นคำที่ใช้ในแนวคิด เพื่อหาเกณฑ์ตัดสินเรื่องความยุติธรรมทางสังคม โดยอาศัยหลักการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัล และการลงโทษ ในสังคมมนุษย์เพื่อมนุษย์ คือ การกระทำระหว่างมนุษย์ด้วยกันในสังคม เช่น การแบ่งสรรปันส่วนอย่างยุติธรรม (Distributive Justice) ในแนวคิดของอริสโตเติล^{๒๕} และการแบ่งปัน (Distributive Shares) ในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์^{๒๖} เป็นต้น โดยใช้ในความหมายเหมือนกันหรือแทนกัน และใช้ใน

^{๒๕} Aristotle, *Nicomachean Ethics*, translated by Terence Irwin, (Indianapolis, Indiana : Hackett Publishing Company, Inc.), pp.122-124.

^{๒๖} John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1999), pp.228-242.

ความหมายแตกต่างกันแต่รวมอยู่ในประเด็นเดียวกัน เช่น ความเท่าเทียมกันที่เที่ยงธรรม (Justice as Fairness)^{๒๗} เป็นต้น ซึ่งถูกนำไปใช้ในการถกเถียงทางปรัชญาการเมือง

แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคหรือความเที่ยงธรรมในการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่ง ที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ ในสังคมเป็นประเด็นใหญ่ที่สำคัญประเด็นหนึ่ง ซึ่งแนวคิดนี้ต้องอาศัยโครงสร้างของระบบสังคม สถาบันพื้นฐานของสังคม ที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลในรัฐ ซึ่งสิทธิเสรีภาพนี้จะได้รับการประกันจากกฎหมายของรัฐ แนวคิดนี้จึงจะมีผลในด้านปฏิบัติ ซึ่งแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันนี้มีมานานแล้ว ดังจะพบได้ในสังคมกรีกยุคโบราณ เช่นในแนวคิดของเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) จนถึงยุคปัจจุบัน เป็นแนวคิดที่ว่า มนุษย์เท่าเทียมกัน หรือมนุษย์ควรจะทำเท่าเทียมกัน ดูเหมือนเป็นหลักการทางการเมืองที่ยังยึดถือกันอยู่ เพียงแต่ยังถกเถียงกันในแนวคิดที่ว่า มนุษย์เท่าเทียมกัน หรือควรจะทำเท่าเทียมกันอย่างไร ซึ่งเริ่มต้นจากข้อถกเถียงที่มุ่งโต้แย้งการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างไม่เท่าเทียมกันโดยไม่มีเหตุผล เช่น เรื่องสีผิว เรื่องเพศ หรือเรื่องสถานะในสังคมที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมาย หรือการที่คนร่ำรวยมีสิทธิพิเศษเหนือคนยากจน เป็นต้น

นัยที่สอง เรื่องเนื้อหาสาระที่แท้จริงของคำว่า เท่าเทียม เสมอภาค เที่ยงตรง และเที่ยงธรรมกับความยุติธรรม

จากข้อถกเถียงในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างความเท่าเทียมกัน โดยรวมความเสมอภาคกัน ความเที่ยงตรง และเที่ยงธรรมเอาไว้ด้วย กับความยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยมนุษย์ส่วนใหญ่เชื่อว่า ถ้ามีความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันถือว่ามีความยุติธรรม โดยเฉพาะสรรพสิ่งที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน เช่น ความเท่าเทียมกันในฐานะเป็นมนุษย์ (มีสิทธิเสรีภาพ ทั้งตามธรรมชาติ และทางสังคม) ความเท่าเทียมกันในฐานะการมีความสามารถในการมีส่วนร่วมกัน และความเท่าเทียมกันในความแตกต่างกันของความสามารถและสถานะแวดล้อม หรือเสมอภาคของโอกาส เป็นต้น มนุษย์ทั้งหลายมีการถกเถียงในเรื่องแนวคิดของความความเท่าเทียมกันอย่างมากมาย เพื่อหาความยุติธรรมทางสังคม โดยการเรียกร้องการให้มีสิทธิที่เท่าเทียมกันทั้งด้านสิทธิตามธรรมชาติ (สิทธิในชีวิต และร่างกาย) และด้านสิทธิทางสังคม (สิทธิทางการเมือง

^{๒๗} Ibid., p. 3.

เศรษฐกิจ และสังคม) ซึ่งปัจจุบันรูปแบบของความเท่าเทียมกันที่นำมาได้แย้งกันในทางการเมืองมีอยู่ ๔ ประเภท^{๒๘} คือ ความเท่าเทียมกันทางการเมือง ความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางสังคม และความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ

ดังจะพบได้ในแนวคิดต่างๆ เช่น แนวคิดแบบยูติธรรมขั้นตอน คือ โอกาสที่เท่าเทียมกันของทุกคนในการรับการพิจารณาที่เป็นธรรมในข้อโต้แย้งใดๆ แนวคิดแบบเวรกรรมยูติธรรม คือ ถ้ามนุษย์คนนั้นถูกคนอื่นทำให้เขาบาดเจ็บ กระดูกแตก หรือฟันหัก เขาผู้นั้นก็มีสิทธิทำให้ผู้อื่นที่มากระทำต่อเขา นั้น ให้บาดเจ็บ กระดูกแตก หรือฟันหักได้เช่นเดียวกัน หรือที่เรียกว่าความเท่าเทียมกันแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน และแนวคิดแบบกระจายยูติธรรม เช่น ในแนวคิดของจอห์น รอลส์ เป็นต้น

จากแนวคิดความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกันนี้ ทำให้เห็นสังขรณ์หรือความจริงของสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล ว่าไม่มีอะไรที่เท่าเทียมกันทุกอย่างหรือทุกด้าน เพียงแต่อาจจะมี ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันในบางด้านเท่านั้น จึงเกิดแนวคิดเรื่องความยูติธรรม ที่เกิดจากความแตกต่างกัน

๒.๑.๓.๒ ความแตกต่างกัน หรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ กับความยูติธรรมทางสังคม

มนุษย์ส่วนใหญ่ยอมรับว่าสรรพสิ่งทั้งปวงที่มีอยู่ในโลกและจักรวาลนี้ ทั้งมีอยู่จริงแบบจิตนิยม แบบสสารนิยม หรือธรรมชาตินิยมนั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะเหมือนกันหรือเท่าเทียมกันทุกด้าน ถึงจะอยู่ภายใต้กฎแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเหมือนกัน แต่ในความเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกันนั้นก็มีความแตกต่างกัน เช่น สรรพสิ่งที่เป็นมนุษย์ และสรรพสิ่งที่เป็นพืช สัตว์ และวัตถุสิ่งของ เป็นต้น

มนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติที่ต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันนั้น แต่ก็มี ความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เหล่านี้ เช่น การเกิด ถ้าพิจารณาทางกายภาพ จะเห็นว่ามิขนาดของร่างกายและอวัยวะไม่เหมือนกัน ส่วนในด้านจิตภาพ จะเห็นว่ามีสติปัญญา จิตที่มีคุณธรรมสูงต่ำไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์แต่ละคนไม่มีใครเหมือนกับใครทุก

^{๒๘} สุชาย อัสวพันธ์ธนกุล, “ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยูติธรรมของจอห์น รอลส์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑.

อย่าง ทุกด้าน ดังนั้น การมองว่า ความยุติธรรมคือความเท่าเทียมกัน อาจจะใช้ไม่ได้ในกรณีนี้ แต่จากข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าปรัชญาตะวันตกยอมรับความแตกต่างที่มีเหตุผลทางศีลธรรมเป็นความยุติธรรมทางสังคมได้ เช่น แนวคิดของเพลโต และอาริสโตเติล เป็นต้น

ดังนั้น การนำเอาแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันมาใช้กับความยุติธรรมทางสังคมนี้ มีสิ่งที่ต้องคำนึงอยู่ ๒ ประการ^{๒๕} คือ

๑) ความพยายามที่จะลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (พยายามทำคนให้เท่าเทียมกัน) อาจจะทำให้ปริมาณผลผลิตทั้งหมดของสังคมลดลง เพราะมีผลไปกระทบต่อแรงจูงใจในการทำงานของคนที่มีความสามารถในสังคม

๒) แนวทางที่จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกัน อาจจะเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องในบางอย่าง หรือหลายอย่าง เช่น จำเป็นจะต้องมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในทางเศรษฐกิจที่จะค้าขายอย่างเสรี หรืออาจจะต้องมีการบังคับให้บุคคลในสังคมต้องทำงานที่รัฐบาลกำหนดไว้ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการพยายามที่จะทำให้สังคมเท่าเทียมกันมากขึ้น อาจจะมีมากกว่าสิ่งที่เราจะได้จากความเท่าเทียมกัน และความเสียหายประการหนึ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ คือความพยายามที่จะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันที่มากจนกระทั่งไปละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

ข้อโต้แย้งอย่างหนึ่งที่มีต่อความเท่าเทียมกัน คือ ถ้าการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัล และการลงโทษ อย่างไม่เท่าเทียมกัน มีผลมาจากข้อตกลงและความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระของบุคคลโดยที่ไม่มีการละเมิดสิทธิซึ่งกันและกันแล้ว ผลของความไม่เท่าเทียมกันนั้นก็น่าที่จะเป็นที่ยอมรับได้ และเราจะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกัน รวมถึงความเสมอภาค และความเที่ยงตรงด้วย ได้ถูกนำไปใช้ถกเถียงกันในเรื่องความยุติธรรมทางสังคมใน ๒ ประการด้วยกัน คือ

๑) ถูกนำไปใช้อธิบายว่ามนุษย์เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสิ่งที่เท่าเทียมกัน เพราะทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

๒) ถูกนำไปใช้เป็นเหตุผลที่จะตัดสินถึงความชอบธรรมในการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ประโยชน์ ทั้งในด้านการให้รางวัล และการลงโทษ ในสังคมให้เท่าเทียมกัน ทั้งด้านปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และคุณค่า ระวังมนุษย์ด้วย

โดยเฉพาะเรื่องความยุติธรรมในการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ประโยชน์ ทั้งในด้านการให้รางวัล และการลงโทษในสังคมนั้น เป็นการนำเอาแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันไปสู่แนวคิดเรื่องความเสมอภาคด้วยในตัว ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นลักษณะของความยุติธรรมทางสังคม ในทางกลับกันถ้าไม่เท่าเทียมกันหรือไม่เสมอภาคกัน ก็ถือว่าไม่ยุติธรรมทางสังคม

จากปัญหาในข้อถกเถียง ไม่ว่าจะเป็นข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง หรือสรุป พร้อมทั้งการให้เหตุผล ทั้งเหตุผลที่จำเป็น และเหตุผลที่พอเพียง จะพบว่า ความยุติธรรมทางสังคมนั้น จะเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งและผลจากสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกและจักรวาล (ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ที่กรอบภาษาของมนุษย์บัญญัติเรียกกันว่า วัตถุสิ่งของ พืช สัตว์ และมนุษย์) ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยสภาวะของการเปลี่ยนแปลงนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งประโยชน์ในด้านเป็นคุณ และเป็นโทษ หรือมนุษย์ร่วมกันให้คุณค่าว่าเป็นประโยชน์ เช่น เวลา สถานที่ สิทธิเสรีภาพ อิสภาพ ทรัพย์สิน ความดี ความงาม ความถูกต้อง และความสุข (รวมปัญญาด้วย) เป็นต้น มนุษย์จึงเข้าไปถือเอาประโยชน์จากสภาวะของการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งเหล่านั้น แล้วเกิดความพึงพอใจทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนรวมอย่างได้ดุลยภาพ หรือสมดุลกัน แต่เมื่อใดก็ตามที่เกิดความขาดแคลนปานกลางในสภาวะของสรรพสิ่งที่มนุษย์ถือเอาประโยชน์นั้น ก็จะเกิดปัญหา จึงต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งเหล่านั้น ทั้งโดยตรง คือการแบ่งปันที่หยิบยื่นให้แก่กัน และการโดยปริยาย คือการแบ่งปันที่ยินยอมร่วมกันให้แต่ละคนมีสิทธิเข้าไปถือเอาประโยชน์จากผลจากสรรพสิ่งเหล่านั้น โดยชอบธรรม ที่เกิดจากการเปรียบเทียบกัน โดยใช้เกณฑ์ความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม หรือเกณฑ์ความแตกต่างกัน หรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมด้านความจำเป็น เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ เหมาะสมด้านความต้องการหรือความปรารถนา เป็นต้น

กล่าวคือ การแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัล และการลงโทษในสังคม ทั้งทางด้านคุณค่า เช่น สิทธิเสรีภาพ อิสภาพ โอกาส ความดีงาม และ

ความสุข เป็นต้น และทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การถือครอง และการใช้ทรัพย์สิน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพย์สินที่มนุษย์สร้างหรือผลิตขึ้น เป็นต้น อย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม หรือเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ (หลักความแตกต่างกัน) ที่แนวคิดส่วนใหญ่ในปรัชญาตะวันตกถือว่า เป็นความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มีปรากฏชัดเจนในปรัชญาตะวันตก เช่น ในแนวคิดแบบยุติธรรมชดเชย แนวคิดแบบยุติธรรมบูรณะ และแนวคิดกระจายยุติธรรม เป็นต้น

โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันนั้น เราต้องยอมรับ สังคม (ความจริง) ว่าไม่มีสรรพสิ่งใดเท่าเทียมกันทุกด้าน เป็นเพียงแต่เท่าเทียมกันในบางด้านเท่านั้น เช่น สรรพสิ่งทั้งหลายเท่าเทียมกันที่อยู่ภายใต้กฎแห่งความเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน เป็นต้น (สรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลง) มนุษย์ก็เป็นสรรพสิ่ง สิ่งหนึ่งในจักรวาล ที่ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งการเปลี่ยนแปลง มนุษย์จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เท่าเทียมกันทุกด้าน เพียงแต่เป็นสิ่งที่เท่าเทียมกันเพียงบางด้าน เช่น มนุษย์เท่าเทียมกันด้านการเปลี่ยนแปลง (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) มนุษย์ประกอบด้วยกายกับจิตเหมือนกัน และมีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน เป็นต้น ส่วนทางด้านปริมาณ หรือคุณภาพอาจแตกต่างกันไป เช่น มีขนาดของตัว และอวัยวะต่างๆ (เล็ก ใหญ่) ไม่เท่ากัน มีความสามารถสติปัญญาไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น แต่ในความแตกต่างนั้น ก็มีความเท่าเทียมกันเหมือนกัน (มนุษย์มีความแตกต่างเหมือนกัน) จึงอาจจะเรียกว่า ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมด้านความจำเป็น เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ และเหมาะสมด้านความต้องการหรือความปรารถนา เป็นต้น

ดังจะพบตัวอย่างเรื่องความเหมาะสมด้านความสามารถ และหน้าที่ได้ในแนวคิดของเพลโต และด้านสิทธิ ความสามารถในการแนวคิดของอริสโตเติล เป็นต้น ปัญหาของความยุติธรรมทางสังคมจึงอยู่ที่ว่ามนุษย์ต้องเท่าเทียมกันในด้านใดบ้าง และอย่างไร ซึ่งแนวคิดส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่า สรรพสิ่งที่เปี่ยมล้นแห่งความสุขของความเท่าเทียมกันก็คือสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ (สิทธิในชีวิตและร่างกาย) เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในด้านอื่นๆ ได้ เช่น เท่าเทียมกันในโอกาส เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ปรากฏชัดเจนในแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไป

สรุป แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมโดยทั่วไปนั้น มักจะครอบคลุมการเคารพชีวิต (สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์) ของแต่ละคน โดยแต่ละคนนับเป็นตัวตนคนหนึ่งที่คนอื่นๆ ในสังคมต้องให้การเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม ในด้านต่างๆ ที่พอจะสรุปกรอบแนวคิดของความยุติธรรมได้ ๕ แบบ^{๓๐} คือ

๑. ยุติธรรมขั้นตอน (Procedural Justice) หมายถึง ความยุติธรรมที่ให้โอกาสอย่างเท่าเทียมกันของทุกคนที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมในข้อโต้แย้งใดๆ

๒. ยุติธรรมชดเชย (Compensatory Justice) หมายถึง ความยุติธรรมในการตัดสินใจที่จะจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้ที่ได้รับอันตรายจากการกระทำของคนอื่นๆ

๓. เวรกรรมยุติธรรม (Retributive Justice) หมายถึง บรรดาผู้ที่ได้ทำผิดสมควรได้รับการลงโทษ ตามวิธีของการลงโทษอย่างเป็นธรรม เช่น ตาต่อตา และฟันต่อฟัน เป็นต้น

๔. ยุติธรรมบูรณะ (Restorative Justice) หมายถึง ความยุติธรรมที่เน้นกระบวนการช่วยเหลือเหยื่อทางอาชญากรรมและแก้ไขผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

๕. กระจายยุติธรรม (Distributive Justice) หมายถึง ความยุติธรรมในการกระจายในบรรดาสินค้า บริการ ประโยชน์ และภาระหน้าที่ แก่สมาชิกทั้งหลายของสังคม ซึ่งสามารถแยกย่อยเป็น ๕ แนวคิด คือ

๕.๑ การกระจายให้แบบเน้นกิจวัตรประจำวัน (Egalitarianism) เช่น การให้แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

๕.๒ การกระจายให้แบบเน้นสังคมส่วนรวมเป็นใหญ่ (Socialism) เช่น การให้แต่ละคนตามความต้องการของเขาเหล่านั้น และการให้ตามความสามารถของเขาเหล่านั้น

๕.๓ การกระจายให้แบบเน้นประโยชน์ส่วนมากเป็นใหญ่ (Utilitarianism) เช่น การให้ที่สอดคล้องกับการการสนับสนุนที่พวกเขาให้แก่สังคม (การกระจายที่ยึดประโยชน์สุขส่วนมากหรือความสุข)

๕.๔ การกระจายให้แบบทุนนิยม (Capitalism) เช่น การให้ไปตามความสามารถในการทำงานของแต่ละคน

^{๓๐} วีระชาติ นิมอนงค์, เอกสารประกอบการบรรยายระดับบัณฑิตศึกษา (Power point) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, ๒๕๕๖ หน้า ๓.

๕.๕ การกระจายให้แบบเน้นความเท่าเทียมกันของสิทธิในเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุด และความเท่าเทียมกันในโอกาสที่เที่ยงธรรม พร้อมทั้งยอมรับความแตกต่างที่กระทำเพื่อประโยชน์มากที่สุดของผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุดในสังคม (Rawlsianism)

แนวคิดดังกล่าวมานี้ ส่วนใหญ่ปะปนอยู่ใน ๒ ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็น การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน และประเด็น การแบ่งปันส่วนผลประโยชน์ในสังคมอย่างแตกต่างกัน ที่นักปรัชญาการเมืองส่วนใหญ่กล่าวถึง ซึ่งในที่นี้ขอนำแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมของจอห์น 롤ล์ ที่กล่าวไว้ค่อนข้างจะครอบคลุมมาเป็นตัวแทนของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมในปรัชญาตะวันตก เพื่อเป็นกรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท (ที่จะกล่าวต่อไปในบทที่ ๓) ดังต่อไปนี้

๒.๒ แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก ตามกรอบแนวคิดของจอห์น 롤ล์

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกนั้น มีหลายแนวคิด หลายทฤษฎี (เช่น แนวคิดแบบเสรีนิยม แนวคิดแบบประโยชน์นิยม แนวคิดแบบเสมอภาคนิยมหรือสังคมนิยม และแนวคิดการแบ่งปันอย่างเที่ยงธรรม เป็นต้น) ที่แตกต่างกันไป แต่สำหรับในที่นี้เห็นว่า แนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์ นั้น เป็นแนวคิดร่วมสมัย ได้กล่าวถึงประเด็นต่างๆ ที่ปรัชญาตะวันตกถกเถียงกันเรื่อยมาไว้ค่อนข้างชัดเจนและค่อนข้างจะครอบคลุม ทั้ง ๕ กรอบแนวคิด (ยกเว้น เวนกรรมยุติธรรม) ที่สรุปไว้ในท้ายหัวข้อที่แล้ว (ข้อที่ ๒.๑.๓.๒) จึงขอนำเอาข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมของจอห์น 롤ล์ มากล่าวดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ในสังคมมนุษย์ ที่ถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคม ในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์

แนวคิดการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งสรรปันส่วนในด้านสิทธิเสรีภาพ โอกาส รายได้ และทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน ถือว่าเป็นสาระสำคัญของความยุติธรรมทางสังคม ในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์ ซึ่งทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น 롤ล์ ประกอบด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่าง ๓ เรื่องได้แก่ ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน ยกเว้นแนวคิดเรื่องการลงโทษ โดยแนวคิดเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นประเด็นหลักของการถกเถียงเรื่องความยุติธรรมทางสังคม ดังจะเห็นได้ในข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และการให้เหตุผล ที่กล่าวไว้ใน ข้อ ๒.๑ ซึ่งจอห์น รอลส์ก็ได้กล่าวถึงการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ไว้ (Distributive Share)^{๓๑} ในปัจจัยพื้นฐานทางสังคมทั้งหมด เช่น เสรีภาพและโอกาส รายได้และทรัพย์สิน และพื้นฐานของการนับถือตนเอง จะถูกแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกัน นอกเสียจากการแบ่งปันที่ไม่เท่าเทียมกันบางส่วน หรือทั้งหมด ในปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จะเป็นผลประโยชน์ต่อคนที่เสียเปรียบที่สุด^{๓๒} ในประเด็นความยุติธรรมทางสังคมที่ต้องมีการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ในสังคมนี้ รอลส์มีแนวคิดบางส่วนเหมือนกับกับนักปรัชญาคนอื่น ๆ เช่น เพลโต อริสโตเติล มากซ์ และโนซิก เป็นต้น ที่กล่าวถึงการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัล และการลงโทษ ในสังคม ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการแบ่งงาน ด้านการแบ่งสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ และด้านการแบ่งทรัพย์สิน เป็นต้น แต่รอลส์อาจจะแตกต่างกับคนอื่นในบางประการ กล่าวคือ รอลส์ไม่เน้นแนวคิดการลงโทษอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ตามแนวคิดแบบเวรกรรมยุติธรรม (Retributive Justice) และไม่เน้นการเท่าเทียมกันตามกฎหมาย แต่รอลส์เห็นว่า “บุคคลแต่ละคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันตามระบบทั้งหมดของเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ที่กว้างขวางมากที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน (หลักการข้อแรก) และความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมจะถูกจัดทำให้ขึ้นได้ต่อเมื่อ

ก. เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่ยากลำบากที่สุด

ข. การได้หรือการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ ที่เปิดให้กับทุกคนภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียมที่เที่ยงธรรมของโอกาส (หลักการข้อที่สอง)”^{๓๓}

จากข้ออ้างดังกล่าว จะเห็นได้ว่า หลักความยุติธรรมทางสังคมประการแรกของรอลส์ คือ ความเท่าเทียมกันจากการแบ่งสรรปันส่วนผลของสภาวะจากสรรพสิ่งที่เป็ประโยชน์ โดยเน้นด้านการให้รางวัล ไม่เน้นการลงโทษในสังคม ซึ่งต้องแบ่งอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิ โอกาส รายได้ ทรัพย์สิน และด้านพื้นฐานการนับถือตนเองนั้นต้องเท่าเทียมกันในระบบเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุด แต่เนื่องจากรายได้และทรัพย์สิน และการนับถือตนเองนั้นเกี่ยวข้องกับสิทธิ และโอกาสที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด หรืออาจถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิ และ

^{๓๑} John Rawls, *A Theory of Justice*, (Cambridge, Massachusetts : Harvard College, 1971), pp. 258 - 283.

^{๓๒} Ibid., p. 303.

^{๓๓} Ibid.,p. 302.

โอกาสก็ได้ เพราะสิทธิและโอกาสเป็นที่มาแห่งความเท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน จึงอาจกล่าวเสียใหม่ว่า บุคคลต้องเท่าเทียมกันด้านสิทธิในการครอบงำถือครอง รายได้และทรัพย์สิน และบุคคลต้องเท่าเทียมกันด้านโอกาส ในการครอบงำถือครอง รายได้และทรัพย์สิน

ส่วนประการที่สอง ที่มีความสำคัญรองจากหลักการข้อแรกนั้น ถ้าไม่สามารถแบ่งสรรปันส่วนในสรรพสิ่งดังกล่าวได้อย่างเท่าเทียมกัน ค่อยใช้หลักความไม่เท่าเทียมกัน (หลักความแตกต่าง) ซึ่งรอลส์ยอมรับให้มีได้ แต่ต้องจัดทำเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ส่วนจะเท่าเทียมกัน หรือแตกต่างกันอย่างไรนั้น ดังจะอธิบายในหัวข้อต่อไป

๒.๒.๒ ข้ออ้าง และการให้เหตุผลเกี่ยวกับความเท่าเทียมกัน ที่ถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์

จากประเด็นการแบ่งสรรปันส่วนผลจากสรรพสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งด้านการให้รางวัลและการลงโทษ จะเห็นได้ว่ารอลส์เน้นความเท่าเทียมเป็นอันดับแรก (หลักการข้อแรก) โดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพ และยังรวมไปถึงรายได้และทรัพย์สินด้วย เพียงแต่ถ้าจำเป็นที่จะต้องไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และทรัพย์สินนั้นต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุด (หลักการข้อสองส่วนแรก) ส่วนหลักการข้อสองส่วนที่สองกล่าวถึงในความไม่เท่าเทียมกันนั้นก็ยังคงมีความเท่าเทียมกันในโอกาส ที่ต้องเท่าเทียมกันที่เที่ยงธรรม เพื่อให้เห็นการให้เหตุผลของจอห์น รอลส์ อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงขอแบ่งเป็น ๓ หัวข้อย่อยดังนี้ คือ

ก. การให้เหตุผลในข้ออ้าง ตามหลักความเท่าเทียมกันด้านสิทธิในเสรีภาพของจอห์น รอลส์

สิทธิ เสรีภาพ อิสระภาพ มนุษย์ส่วนใหญ่ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการแรกที่จะนำไปสู่ปัจจัยอื่นๆ ต่อไป มนุษย์จึงสมควรมีความชอบธรรมที่จะใช้สิทธิเพื่อพัฒนาหรือนำพาชีวิตไปของตนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้นแนวคิดส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญ^{๓๔} ว่าสิทธินั้นควรจะมีอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสิทธิตามธรรมชาติ หรือได้รับอย่างเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิทางสังคม ซึ่งรอลส์เป็นผู้หนึ่งที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องสิทธิ ดังจะพบได้อย่างชัดเจนในหลักความยุติธรรมทางสังคมของเขา ในหลักการข้อแรก ก็บุคคลแต่ละคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันตามระบบ

^{๓๔} ดูรายละเอียดเพิ่มใน พงศ์ศิริ ศรีวรรณ (ผู้เรียบเรียง), สิทธิ (ออนไลน์), แหล่งที่มา :

www.Philospedia.net/rights.html. (16/04/54).

ทั้งหมดของเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกันที่กว้างขวางมากที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน^{๓๕}

โดยรอลส์เริ่มแนวคิดความยุติธรรมทางสังคมของเขา จากการประสบพบกับความยุติธรรมทางสังคมหลายประการ เช่น ความตายของเพื่อนร่วมชาติ และความเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวของนักการเมือง เป็นต้น^{๓๖} และข้อถกเถียงของเขาก็เริ่มต้นที่เสรีภาพ เพราะเขาเชื่อว่าสังคมระบบเสรีนิยมที่มีความยุติธรรม จะแก้ปัญหาได้ โดยสถาบันพื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในระบอบประชาธิปไตยควรสร้างเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกันสำหรับแต่ละบุคคล และความยุติธรรมทางสังคมควรเป็นความยุติธรรมที่มีเหตุผล โดยรอลส์อ้างถึงอำนาจทางจริยธรรม ๒ ประการ คือ การสำนึกในเหตุผล และความมีเหตุผล ซึ่งถือเป็นตัวแทนของความเท่าเทียมกันทางจริยธรรมของมนุษย์ คือ การที่บุคคลมีแนวคิดสิ่งที่ดีและมีสำนึกในความยุติธรรม^{๓๗} มีการร่วมมือกันทางสังคมมุ่งหมายที่จะจัดการความไม่เท่าเทียมกัน เป็นแนวคิดจากทฤษฎีสัญญาประชาคมที่รอลส์นำมาประยุกต์ใช้อย่างนามธรรม ในการให้เหตุผลในทฤษฎีความยุติธรรมของเขา ในลักษณะเป็นเหตุการณ์สมมติ เป็นสถานการณ์เริ่มแรก คือ ม่านแห่งความไม่รู้ ของกลุ่มบุคคลที่ไม่เอาเปรียบกัน หลักความยุติธรรมของรอลส์เกิดจากข้อตกลงทางสังคม เพื่อให้การกระจายผลประโยชน์และภาระหน้าที่ของความร่วมมือทางสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสม เพราะสมาชิกในสังคมต่างมีแนวคิดในความเชื่อแตกต่างกันทำให้มีความคิดเรื่องสิ่งที่ดีแตกต่างกัน เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมที่ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่จำกัด ไม่พอเพียงต่อความต้องการของทุกคน อาจเกิดการเอารัดเอาเปรียบกันได้ รอลส์จึงได้แบ่งสถานการณ์ของความยุติธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ สถานการณ์ที่เป็นภาวะวิสัย คือภาวะที่ความร่วมมือของมนุษย์เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความขาดแคลนปานกลาง และสถานการณ์ที่เป็นอัตวิสัย คือสถานการณ์ที่สมาชิกในสังคมมีเป้าหมายและความสนใจแตกต่างกัน จึงเกิดข้อเรียกร้องของบุคคลในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ในสังคม^{๓๘} แต่แบ่งอย่างไรถึงจะถือว่ายุติธรรม เมื่อพิจารณาจากข้ออ้างในหลักการความยุติธรรมทางสังคมของรอลส์ ในหลักการข้อแรก จะพบได้ว่า ต้องเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน โดยเฉพาะสิทธิในเสรีภาพที่กว้างขวางมากที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน

^{๓๕} Ibid., p.302.

^{๓๖} เกษดา ทองเทพไพโรจน์, “การวิเคราะห์เปรียบเทียบโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมของจอห์น รอลส์กับพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๓๗} Ibid., p.19.

^{๓๘} Ibid., pp.126-127.

จากหลักการในข้อแรกนี้จะเห็นได้ว่า รอลส์มิได้เน้นว่ามนุษย์ต้องเท่าเทียมกันทุกสิ่งทุกอย่าง แต่สิ่งที่ต้องเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันนั้นคือสิทธิในระบบเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุดที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันนั้นต้องเท่าเทียมกัน ปัญหาจึงมีว่า สิทธิในด้านใดบ้างที่ต้องเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิตามธรรมชาติ และสิทธิทางการเมือง (สิทธิทางสังคม)^{๓๙} ต้องเท่าเทียมกันทั้งหมดหรือไม่ และระบบเสรีภาพในแนวคิดของรอลส์กว้างขนาดไหน เหมือนกับคนอื่นๆ หรือไม่อย่างไร เพราะในแต่ละแนวคิดหรือแต่ละทศวรรษก็แตกต่างกันไป เช่น เสรีภาพหรือความเป็นอิสระตามทัศนะของสสารนิยม มองว่ามนุษย์ก็เหมือนกับเครื่องจักรเป็นไปตามกลไกของเครื่องจักร ไม่มีอิสระ ในทัศนะของจิตนิยมมองว่า มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง มีจิตเป็นอิสระจิตมีสิทธิที่จะเลือกทำ และในทัศนะของธรรมชาตินิยม มนุษย์มีทั้งเป็นอิสระและไม่อิสระ กล่าวคือมนุษย์ไม่เป็นอิสระในระดับหนึ่ง เพราะมีเหตุธรรมชาติทำให้เป็นอย่างนั้น แต่ก็ยังเป็นเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ในที่สุดก็สามารถเป็นอิสระได้เพราะมนุษย์สามารถจัดแจงกับธรรมชาติได้^{๔๐} มนุษย์แต่ละคนประกอบด้วย สสาร และอสสาร (จิต) โลกมนุษย์ยังมีสองหน้าสองพลัง ในด้านจิตใจมนุษย์มีวิญญาณที่มีลักษณะเหมือนพระเจ้า ในฐานะที่มนุษย์เป็นบุคคลจึงมีเสรีภาพและเป็นอมตะเพราะเหตุนี้มนุษย์จึงมีความสามารถที่จะศึกษาและพัฒนาตัวเองได้ กล่าวคือมีเสรีภาพในการพัฒนาตัวเอง คนแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของตัวเอง^{๔๑} เสรีภาพหมายถึงสภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคน หรือหมายถึงเงื่อนไขของชีวิตในสังคม ทั้งนี้เพราะเสรีภาพ หมายถึงสภาพการดำเนินชีวิตที่ปราศจากอำนาจ หรือแรงบังคับจากผู้อื่น คนๆ หนึ่งจะพูดได้ว่ามีเสรีภาพ ก็ต่อเมื่อเขาสามารถเลือกจุดหมายของเขาเองได้ ตัวเองสามารถเป็นสาเหตุของเงื่อนไขชีวิตตัวเอง เขาสามารถเลือกสิ่งที่เขาพอใจและไม่เลือกสิ่งที่เขาไม่อยากทำ แต่เมื่อเขาเลือกที่จะทำก็สามารถเลือกได้ไม่ถูกบังคับโดยเจตจำนงของบุคคลอื่น ของรัฐหรือของอำนาจชี้ขาดอันใด เป็นการมีเสรีภาพที่จะเลือกหรือไม่เลือกไม่มีอำนาจใดมาบังคับ^{๔๒}

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน พระมหามหาราชพงศาวดาร (ศรีสุเมธิตานนท์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธปรัชญาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘ - ๔๑ และหน้า ๘๕ - ๘๘.

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน วิทย์ วิศุทเวทย์, *ปรัชญาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๕ - ๕๘.

^{๔๑} กิรติ บุญเจือ, *หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗.

^{๔๒} P. H. Partridge, “Freedom”, in *The Encyclopedia of Philosophy*, Vol.III, edited by Pual Edwards, (New York : The Macmillan Company & Thefree press, 1967)} pp. 221-225.

ดังนั้น สิทธิในระบบเสรีภาพกว้างขวางที่สุดที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพ ที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน จึงน่าจะหมายถึง สิทธิตามธรรมชาติ เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย เป็นต้น และสิทธิทางสังคมที่เกี่ยวกับการทำให้ชีวิตและร่างกายดำรงสืบต่อไปได้ เช่น สิทธิในปัจจัยสี่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อกลับไปพิจารณาจากข้ออ้างของรอลส์ ก็จะพบว่า มีสิ่งเหล่านี้อยู่ ดังจะเห็นจากการให้เหตุผลสนับสนุนข้ออ้างของเขาที่ว่า ปัจจัยพื้นฐานทางสังคมทั้งหมด เช่น เสรีภาพและโอกาส รายได้และทรัพย์สิน และพื้นฐานของการนับถือตนเอง จะถูกแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกัน นอกเสียจากการแบ่งปันที่ไม่เท่าเทียมกันบางส่วน หรือทั้งหมด ในปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จะเป็นผลประโยชน์ต่อคนที่เสียเปรียบที่สุด^{๔๓}

จากข้อความนี้ จึงตีความได้ว่า ไม่ใช่เท่าเทียมกันทุกสิ่งทุกอย่าง แต่สิ่งที่รอลส์เน้นว่า ต้องเท่าเทียมกัน ก็คือ สิทธิ ในระบบเสรีภาพ และโอกาส เช่น ในการศึกษา ในการเลือกอาชีพ และในการถือครองทรัพย์สิน เป็นต้น แต่ปัญหาคือความเท่าเทียมกัน อย่างไรที่ถือว่า ยุติธรรมทางสังคม ต้องเท่าเทียมกันทางด้านปริมาณ หรือเท่าเทียมกันทางด้านคุณภาพ หรือทั้งสองด้าน หรือต้องเท่าเทียมกันตามความเหมาะสม เช่น เหมาะสมทางด้านความจำเป็น เหมาะสมด้านความสามารถ เหมาะสมด้านสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ (รวมโทษด้วย) และเหมาะสมด้านความต้องการ (ความปรารถนา) หรือหลายด้านประกอบกัน หรือทุกด้าน นอกจากนั้น ยังมีปัญหาต่อไปอีกว่า ความเท่าเทียมกัน กับความเสมอภาค ความเที่ยงตรง และความเที่ยงธรรมเหมือนกันหรือไม่อย่างไร ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ ๒.๑.๓.๑ ยังเป็นประเด็นข้อถกเถียงเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคม ในปรัชญาตะวันตกเรื่อยมา ส่วนในแนวคิดของรอลส์นั้นดูเหมือนว่า รอลส์จะยอมรับแนวคิดเหล่านี้ เมื่อพิจารณาจากการให้เหตุผลสนับสนุนข้ออ้างของเขา จากแนวคิดความเท่าเทียมกัน ยกเว้นเรื่องเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคตามความสามารถที่รอลส์ไม่เห็นด้วย และความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันในสิทธินั้น รอลส์อาจจะต่างกับอาริสโตเติลตรงที่รอลส์เริ่มต้นข้อถกเถียงของเขาที่เสรีภาพ (สิทธิ) ในขณะที่อาริสโตเติลเริ่มต้นที่คุณธรรม (ศีลธรรม, ความดี-ชั่ว) แต่ลักษณะของความยุติธรรมทางสังคมคล้ายกัน กล่าวคือ ต้องปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันหรือเหมือนกัน สำหรับคนที่เท่าเทียมกันหรือเหมือนกัน และปฏิบัติอย่างแตกต่างกันสำหรับคนที่แตกต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ซึ่งจากข้อถกเถียงในทางปรัชญาส่วนใหญ่ ต่างยอมรับว่า ความยุติธรรมทางสังคม คือต้องเท่าเทียมกัน แต่ปัญหาก็คือว่า เท่าเทียมกันอย่างไร (รวมถึงความเสมอภาค ความเที่ยงตรง และเที่ยงธรรมด้วย) ซึ่งยังมีหลายแนวคิด และหลายหลักเกณฑ์ในการตัดสิน ในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ นั้นจะเห็นว่าประกอบไปด้วยเนื้อหา ๒ ส่วน คือ ความเท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกัน

^{๔๓} John Rawls, *A Theory of Justice*, p. 302.

กล่าวคือรอลส์มองปัญหาความเท่าเทียมกันครั้งแรกในสภาพการเริ่มแรก โดยนำเอาแนวคิดของ คานต์มาอธิบายถึงความเท่าเทียมกันของบุคคลในสภาพการเริ่มแรกว่า มีความเท่าเทียมกันในแง่ที่เป็นบุคคลที่มีเหตุผลทางศีลธรรม และสามารถที่จะคิดถึงจุดหมายในชีวิตตนเองได้ และที่สำคัญคือ มีความเคารพในตนเอง ซึ่งทฤษฎีความยุติธรรมของรอลส์เน้นถึงความสำคัญในเรื่องความเท่าเทียมกันเป็นสาระสำคัญ หากการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคมนั้น ทำให้คนบางคนหรือบางกลุ่มต้องสิ้นหวังและขาดความเคารพในตนเอง สังคมที่มีการแบ่งสรรปันส่วนเช่นนั้นย่อมเป็นสังคมที่ไม่ยุติธรรม โดยเฉพาะสังคมที่ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมฐานสิทธิอย่างสังคมตะวันตก

รอลส์มีแนวคิดที่ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลมีความเท่าเทียมกัน โดยมีเป้าหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนมีสถานะอย่างเท่าเทียมกันในการใช้อำนาจทางการเมือง ซึ่งแนวคิดส่วนนี้ของรอลส์อาจจะถือว่าไปสนับสนุนแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันของรูสโซ ที่เห็นว่าความเท่าเทียมกันของประชาชนในเรื่องความยุติธรรมและอรรถประโยชน์เป็นสาระสำคัญ รอลส์เห็นว่าความมีอิสระ การปกครองตนเอง การพัฒนาความสามารถของมนุษย์ และการแสวงหาชีวิตที่ดี เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเป็นแนวคิดของบุคคลในอุดมคติแบบเสรีนิยม ที่มีอิสรภาพ ในทำนองเดียวกับแนวคิดของคานต์

แนวคิดเรื่องสิทธินั้นมีมานานแล้ว และยังคงฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมที่มีวัฒนธรรมยึดหลักเรื่องสิทธิหรือวัฒนธรรมฐานสิทธิ ทั้งสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิทางสังคม อย่างสังคมตะวันตก ที่มีแนวคิดความมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าเพศใด ผิวสีอะไร เชื้อชาติไหน ย่อมที่สิทธิประจำตัว คือสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่น สิทธิในชีวิต เป็นต้น และสิทธิที่ได้มาเนื่องจากการเกิดเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิที่ทำให้ร่างกายดำรงอยู่ เป็นต้น ซึ่งสิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากสถานะแห่งการเป็นมนุษย์ ที่ทุกคนมีเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในแนวคิดแบบเสรีนิยม แนวคิดเรื่องบุคคลในอุดมคติแบบเสรีนิยมที่มีความสุข เห็นว่า ความยุติธรรมเป็นเพียงเครื่องมือ เพื่อนำบุคคลไปสู่จุดหมายหรือเพื่อบรรลุเป้าหมาย คือความสุขส่วนปัจเจกชน แต่รอลส์เห็นว่า ความเป็นอิสระและอิสรภาพต่างหากที่เป็นจุดหมายอันดับแรกของความยุติธรรม ซึ่งอยู่ในเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในทฤษฎีความยุติธรรมของรอลส์ มีการนำเอาแนวคิดแบบเสรีนิยมในเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมาผสมผสานกับแนวคิดแบบเสมอภาคนิยม ที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ในสินทรัพย์และอำนาจให้เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งในหลักการทั้งสองข้อของรอลส์ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะต้องคำนึงถึงก่อนสิ่งอื่น แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นข้อจำกัดของบุคคลต่อสิทธิในเสรีภาพ เพื่อปกป้องการแบ่งปันผลประโยชน์ทางสังคมให้เที่ยงธรรม

ทำให้ถูกโต้แย้งจากแนวคิดเสรีนิยมฝ่ายขวา เช่น โรเบิร์ต โนซิก เป็นต้น^{๔๔} ว่าหลักการในการแบ่งปันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรอลส์นั้นเน้นคุณค่าของความเท่าเทียมกันมากเกินไป จนไปกระทบถึงคุณค่าอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสิทธิในทรัพย์สิน เพราะโดยทั่วไปเสรีภาพกับความเท่าเทียมกันเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้ เนื่องจากในความเท่าเทียมกันเป็นเรื่องที่บอกว่าจะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างไรให้เท่าเทียมกัน ส่วนเสรีภาพเป็นเรื่องที่บอกว่าคุณสมบัติเราสามารถเลือกที่จะทำอะไรก็ได้โดยอิสระ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน สำหรับบุคคลที่คำนึงถึงเสรีภาพในการที่เขาจะเลือกการกระทำของเขาเอง เขาสามารถที่จะกระทำได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่า เขาจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในกรณีที่เหมาะสมเหมือนกัน เหมือนกัน เพราะถ้าเขามีเสรีภาพ หมายความว่าเขามีสิทธิที่จะตัดสินใจกระทำอะไรบางอย่างที่เขาได้รับสิทธิในเสรีภาพนั้นตามใจเขา ถึงแม้ว่ามันจะไม่มีเหตุผลที่จะทำอะไรอย่างนั้นก็ตาม เช่น การเลือกคู่แข่งงาน และการเลือกช่วยเหลือคนจนบางคน เป็นต้น ซึ่งผู้ที่เลือกนั้นก็ไม่ต้องแสดงเหตุผลก็ได้ หรือจะตอบว่า ไม่มีเหตุผลก็ได้ ดังนั้น เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมโดยนัยหนึ่งอยู่แล้ว^{๔๕} แต่ถ้าเป็นสถาบันทางสังคมกระทำ เช่น การนำเงินรายได้จากการเก็บภาษีไปช่วยเหลือคนยากจนในสังคม อย่างที่แนวคิดเสรีนิยมโต้แย้งไว้ จำเป็นต้องเท่าเทียมกันหรือไม่ รอลส์ได้ให้เหตุผลไว้ว่า เป็นหลักการที่ใช้ควบคุมสถาบันพื้นฐานทางสังคมเท่านั้น และต้องการให้บุคคลแต่ละคนในสังคมได้รับปัจจัยพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน นอกเหนือจากพวกเขาสามารถที่จะแสวงหาผลประโยชน์แต่ละคนได้ ภายใต้หลักความแตกต่างที่แต่ละคนตกลงร่วมกัน ซึ่งเรื่องนี้ โนซิกโต้แย้งไว้ว่า รอลส์ไม่ได้อธิบายเหตุผลว่า ทำไมคนที่ได้เปรียบในสังคมจะยอมตกลงร่วมมือกับหลักความแตกต่าง ทุกคนสามารถที่จะมีรายได้และทรัพย์สินที่แตกต่างกันได้ แต่โดยภาพรวมทั้งหมดแล้วสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะนำไปได้ก็ต่อเมื่อ ผลประโยชน์ต่างๆ ของสังคมที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นทำให้คนที่เสียเปรียบที่สุดในสังคมได้รับผลประโยชน์ด้วย ปัญหาสำคัญคือสถาบันทางสังคมมีสิทธิหรือไม่ที่จะมาควบคุมบุคคลให้ใช้ความสามารถและความพยายามของตน เพื่อช่วยเหลือคนที่ไม่มีความสามารถซึ่งทำการผลิตได้น้อยในสังคม กรณีนี้อาจต้องย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดของรอลส์ที่ได้อธิบายมนุษย์ในสภาพเริ่มแรก ว่า บุคคลในสังคมคิดจะแบ่งทุกอย่างอย่างเท่าเทียมกัน ดังข้อความที่ว่า

^{๔๔} Alan H. Goldman, “Responses to Rawls Form the Political Right”, **John Rawls’ Theory of Social Justice : An Introduction**, eds. H. G. Bocker and E.H. Smith, (Athens, oh.:Ohio University Press, 1980), pp.463-493.

^{๔๕} J. R. Lucas, “Against Equality”, **Justice and Equality**, ed. Hugo A. Bedau , (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1971), p. 151.

ด้วยเหตุนี้, คณะบุคคลจึงเริ่มต้นด้วยหลักการที่กำหนดถึงเสรีภาพที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคน รวมทั้งความเท่าเทียมกันของโอกาส ดีพอกับการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน แต่ไม่มีเหตุผลว่าทำไมควรรับรองคุณค่าสุดท้ายไว้แค่นั้น ถ้าหากมีความไม่เท่าเทียมกันในโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งทำให้ทุกคนดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายของความเท่าเทียมกันในตอนเริ่มแรก ทำไมถึงจะไม่ยอมรับความไม่เท่าเทียมกันทั้งหลายเหล่านั้น^{๔๖}

แต่กระนั้นรอลส์ก็ไม่ได้ให้เหตุผลว่า ทำไมจุดเริ่มต้นของการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม ที่จะถือว่าเป็นความยุติธรรม ต้องแบ่งอย่างเท่ากันหรือเสมอภาคกัน แล้วจึงมาคำนึงถึงการแบ่งอย่างไม่เท่าเทียมกัน นอกจากกล่าวว่า บุคคลในสภาพการเริ่มแรกจะตกลงแบ่งอย่างเท่าเทียมกัน แต่จากแนวคิดโดยทั่วไปอาจจะพอสรุปได้ ๒ ประการ คือ^{๔๗}

ประการแรก จากแนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนในสภาพการเริ่มแรกมีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีความคิด มีเหตุผล เช่น ในแนวคิดของอาริสโตเติล และแนวคิดของอิมมานูเอล คานต์

ประการที่สอง คุณสมบัติตามธรรมชาติที่มนุษย์แต่ละคนได้รับมาตั้งแต่เกิดนั้นเป็นไปอย่างไร้เหตุผล ดังนั้น การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม จึงไม่ควรจะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติตามธรรมชาติของมนุษย์

โดยรอลส์เห็นว่า คุณสมบัติของมนุษย์หรือความสามารถของมนุษย์ที่ได้มาตามธรรมชาติไม่ใช่ข้ออ้างที่จะทำให้ปฏิบัติต่อมนุษย์อย่างไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ความแตกต่างระหว่างมนุษย์เป็นความแตกต่างที่ไม่มีเหตุผลในแนวคิดทางศีลธรรม และถ้าไม่มีข้อถกเถียงหรือเหตุผลทางศีลธรรมอันอื่นมาได้แย้ง หรือมาอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์แล้ว การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม จึงไม่ควรจะแบ่งไปตามความแตกต่างตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปอย่างไม่มีเหตุผลทางศีลธรรม และโดยเหตุผลทางศีลธรรมจึงควรที่จะแบ่งทุกอย่างอย่างเท่าเทียมกัน กระนั้นรอลส์ก็มิได้เห็นว่าต้องแบ่งอย่างเท่าเทียมกันในทุกสิ่งทุกอย่างของสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้แก่มนุษย์ทุกคน แต่รอลส์เน้นไปที่สิทธิ และเป็นสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในเสรีภาพด้านมโนธรรม และอิสรภาพทางความคิด อิสรภาพในการรวมตัวกัน เสรีภาพทางการเมืองที่เท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพที่จะปกป้องและยึดมั่นในหลักการ และอิสรภาพของบุคคล (เช่น เสรีภาพในการเลือกอาชีพ และสิทธิในทรัพย์สินส่วนตัว เป็นต้น) และสิทธิและเสรีภาพภายใต้

^{๔๖} John Rawls, *A Theory of Justice*, p. 151.

^{๔๗} สุขาย อัสวพันธ์ธนกุล, “ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, หน้า ๖๗.

หลักนิติธรรม^{๔๘} เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดของรอลส์มีความเป็นประชาธิปไตย ให้เสรีภาพ อิสรภาพในทางความคิดที่เป็นของตัวเองถึงแม้จะแตกต่างกัน สามารถปฏิเสธไม่จำเป็นต้องเชื่อหรือ ถูกครอบงำด้วยความเชื่อใดๆ ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน บุคคลมีสิทธิเสรีภาพและได้รับการคุ้มครองในสิทธิส่วนตัว การเลือกอาชีพ การถือครอง และใช้ทรัพย์สิน ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักการข้อหนึ่ง

จึงพอตีความได้ว่ารอลส์ก็ยอมรับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่ต้องเท่าเทียมกัน ทั้งสิทธิในชีวิต ร่างกาย และการสืบต่อของชีวิตและร่างกาย แม้แนวคิดของรอลส์ เรื่องสิทธิของมนุษย์ในสังคมนั้นจะแตกต่างจากสิทธิของแนวคิดเสรีนิยมฝ่ายขวา เพราะรอลส์เห็นว่า สิทธิของมนุษย์ที่จะได้รับนั้นจะถูกกำหนดจากสถาบันทางสังคม ซึ่งถูกควบคุมด้วยข้อตกลงร่วมกันในสภาพการเริ่มแรก แต่สำหรับแนวคิดเสรีนิยมฝ่ายขวานั้น สิทธิที่มนุษย์ได้รับในสิ่งที่เขาทำนั้นเป็นสิทธิที่ติดตัวมากับมนุษย์ เป็นลักษณะของสิทธิตามธรรมชาติ แต่ก็ดูเหมือนจะมีจุดร่วมคือมีความนัยทางศีลธรรม ตามที่รอลส์ใช้เป็นข้อถกเถียงในการตกลงที่จะหาหลักการร่วมกันในสภาพการเริ่มแรก

ดังนั้น สิทธิในเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน สำหรับด้านคุณค่า (การที่มนุษย์ร่วมกันให้คุณค่า) ก็คือ ชีวิต ร่างกาย ความคิด เพราะเป็นสิ่งที่เข้ากันได้กับระบบเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน มนุษย์ทุกคนควรจะได้รับ การปฏิบัติต่อชีวิต ร่างกาย และความคิดอย่างเท่าเทียมกัน รวมไปถึงสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับการมีชีวิต ร่างกาย และความคิดด้วย เช่น การสืบต่อของชีวิตและร่างกาย (การดำรงชีวิต) ในด้านปัจจัยสี่ ก็ควรจะได้รับความสะดวกอย่างเท่าเทียมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ หลักข้อนี้ถึงจะไม่ใช้หลักที่กำหนดถึงขอบเขตของเสรีภาพทางเศรษฐกิจ แต่ก็เกี่ยวข้องกัน ซึ่งรอลส์ได้กำหนดขอบเขตนี้ไว้ในหลักความแตกต่างซึ่งอยู่ในหลักข้อที่สอง ความเท่าเทียมกันในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้รอลส์อธิบายได้ว่า การจะแบ่งสรรปันส่วนปัจจัยทางสังคมให้กับบุคคลในสังคมได้อย่างไร โดยแยกปัจจัยทางสังคมออกเป็น ๒ ประเภท คือ ปัจจัยพื้นฐาน และปัจจัยที่เหลือ กล่าวคือ ปัจจัยพื้นฐาน หมายถึงปัจจัยที่บุคคลที่มีเหตุผลต้องการ ไม่ว่าพวกเขาจะมีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างไรก็ตาม และเมื่อบุคคลที่มีเหตุผลเป็นบุคคลที่เท่าเทียมกัน พวกเขาจึงควรที่จะได้รับปัจจัยพื้นฐานเหล่านั้นอย่างเท่าเทียมกัน และควรได้รับการปกป้อง หากมีการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นอย่างไม่เท่าเทียมกันโดยไม่มีเหตุผล ถือว่าไม่ยุติธรรม ดังเหตุผลที่รอลส์ใช้ในหลักการข้อแรกที่ยืนยันถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล ในการที่จะได้รับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน

^{๔๘} John Rawls, *A Theory of Justice*, p.61.

สำหรับรอลส์ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น ให้ได้รับความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิขั้นพื้นฐาน ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมก็ตาม และรอลส์ถือว่าความแตกต่างของบุคคลตามธรรมชาติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และความแตกต่างของบุคคลที่เกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนทางสังคม เช่น การได้รับอุบัติเหตุ หรือการเกิดมาในชนชั้นที่มีรายได้ต่ำ ไม่ได้เป็นเหตุผลที่ชอบธรรมที่จะทำให้พวกเขาได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน และนำไปสู่ข้อสรุปที่รอลส์นำมาเป็นแนวคิดทั่วไปว่า ทุกคนควรจะได้รับแบ่งอย่างเท่าเทียมกันในทุกๆ อย่าง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องความเท่าเทียมกันในสภาพการเริ่มแรกของรอลส์พอสมควร

ส่วนการที่บุคคลที่เหมือนกันหรือเท่าเทียมกันได้รับการปฏิบัติที่แตกต่าง โดยไม่มีเหตุผลทางศีลธรรมมาอธิบายได้นั้น รอลส์เห็นว่า ความแตกต่างทางธรรมชาติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด หรือความแตกต่างที่เกิดจากความไม่แน่นอนทางสังคม ไม่ได้เป็นเหตุผลที่ทำให้พวกเขาสมควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากคนอื่น สำหรับบุคคลในสภาพการเริ่มแรกจะมองเห็นว่า ความสามารถของบุคคลแต่ละคนนั้นเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งสังคม เพราะภายใต้มันแห่งความไม่รู้ เขาไม่อาจรู้ได้ว่าใครจะเป็นคนที่มีความสามารถ ดังนั้นเขายอมปรารถนาที่จะให้คนที่มีความสามารถนั้นทำประโยชน์ให้กับคนทุกคนในสังคม การที่ยอมให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันก็เพียงเพื่อจะเป็นแรงจูงใจให้คนที่มีความสามารถ ใช้ความสามารถนั้นสร้างผลประโยชน์ให้กับคนทั้งสังคม โดยเฉพาะคนที่ได้ผลประโยชน์น้อยที่สุด ไม่มีเหตุผลอะไรที่คนในสภาพการเริ่มแรก จะยอมให้คนที่มีความสามารถแสวงหาผลประโยชน์จากการร่วมมือกันทางสังคม แล้วทำให้คนในสังคมส่วนอื่นๆ ต้องเสียประโยชน์ เพราะเขายอมไม่รู้ว่าเขาจะเป็นคนเสียผลประโยชน์จากการได้ผลประโยชน์ของคนที่มีความสามารถนั้นหรือไม่ มิใช่ว่าเพราะมีความสามารถ

เนื่องจากรอลส์ปฏิเสธการแบ่งปันผลประโยชน์ตามความสามารถ (ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคตามความเหมาะสม ด้านความสามารถ) อย่างแนวคิดของเพลโต อริสโตเติล และโนซิค ที่ยอมรับว่าผู้มีความสามารถมากได้มาก ผู้มีความสามารถน้อยได้ สำหรับรอลส์คุณสมบัติทางธรรมชาติในระหว่างมนุษย์ ไม่ใช่เป็นเรื่องยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม การที่คนบางคนเกิดมาในสังคมแล้วฉลาดกว่าคนบางคนหรืออยู่ในครอบครัวที่มีฐานะที่ดีกว่าคนบางคน สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความเป็นไปทางธรรมชาติที่บังเอิญคนเกิดมาแตกต่างกัน และสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม คือการที่สถาบันทางสังคมจะจัดการกับความเป็นไปทางธรรมชาติเหล่านี้อย่างไร^{๔๕} ซึ่งข้ออ้างเรื่องความเท่าเทียมกันของสิทธิในเสรีภาพนี้ ก็ถูกโต้แย้งจากแนวคิดที่เน้นคุณค่าของความเท่าเทียมกัน โดยกล่าวว่ารอลส์ละเลยผลกระทบของการมีทรัพย์สินส่วนบุคคล ที่มีต่อความสัมพันธ์

^{๔๕} Ibid., p.102.

ระหว่างบุคคลในสังคม และยังก่อให้เกิดชนชั้นทางเศรษฐกิจอยู่ และถูกโต้แย้งจากแนวคิดที่เน้นคุณค่าของสิทธิส่วนบุคคล เช่น ข้อโต้แย้งของโรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick) และพวกแนวคิดประโยชน์นิยม กล่าวคือ หลักการของรอลส์ได้ละเมิดสิทธิในเสรีภาพของคนที่ได้เปรียบในสังคมที่จะเพิ่มพูนทรัพย์สินของเขา เพื่อผลประโยชน์ของคนที่ย่ำแย่เปรียบ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปสำหรับนักเสรีนิยมว่า สิทธินั้นจะถูกจำกัดลงได้มี ๒ กรณี คือ

๑. สิทธิถูกจำกัดด้วยตัวของสิทธิเอง คือเมื่อมีสิทธิ ๒ ขั้วขัดแย้งกัน เช่น สิทธิในการพูดและการใช้เสียง กับสิทธิที่จะได้รับความสงบเงียบในยามค่ำคืน

๒. สิทธินั้นเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น สิทธิจะถูกจำกัดลง ถ้าเสรีภาพที่มีนั้นอาจเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น

หลักการทั้งสองนี้ถือได้ว่า รอลส์ยอมรับ เพราะจากหลักไพร้อริดีของเขาที่ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพก่อนสิ่งอื่น แต่ปรากฏว่ารอลส์ได้นำเอาเรื่องของผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันมาละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล คนร่ำรวยที่ได้เปรียบในสังคมได้ถูกละเมิดในทรัพย์สินของตนเอง และถูกบังคับให้นำผลประโยชน์ที่ควรจะเป็นของเขาไปให้กับบุคคลอื่น คือคนที่เสียเปรียบในสังคม เพื่อผลประโยชน์ที่สูงที่สุดของคนที่ย่ำแย่ที่สุดในสังคม ซึ่งประเด็นนี้รอลส์ไม่ได้ตอบแนวคิดเสรีนิยมฝ่ายขวาวอย่างชัดเจนในทฤษฎีความยุติธรรมของเขา แต่ถ้าวรอลส์จะโต้แย้งก็อาจโต้แย้งได้ เช่น โดยใช้สถานการณ์ในสภาพการเริ่มแรกมาอธิบายโดยไม่ต้องคำนึงเรื่องสิทธิ หรือแสดงให้เห็นว่าหลักความแตกต่างไม่ได้ละเมิดในเสรีภาพที่จะครอบครองทรัพย์สินของบุคคล เมื่อนำเอาแนวคิดเรื่องเท่าเทียมกันมาใช้ แต่เป็นการจำกัดสิทธิในเสรีภาพด้วยตัวของสิทธิเอง เป็นต้น

สำหรับรอลส์ สิทธิในเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจนี้ รอลส์เห็นว่า สิทธิในการครอบครองทรัพย์สินจะต้องเท่าเทียมกัน โดยรอลส์แยกความแตกต่างระหว่างเสรีภาพกับคุณค่าหรือค่าของเสรีภาพ กล่าวคือ เสรีภาพเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยระบบโครงสร้างในสถาบันทางสังคมที่เกิดจากการตกลงของสมาชิกในสังคม ที่มีเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในสภาพการเริ่มแรก ในขณะที่คุณค่าของเสรีภาพต่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคลจะเป็นไปตามสัดส่วนความสามารถของพวกเขาคือจะพัฒนาจุดมุ่งหมายของพวกเขาภายในโครงสร้างของระบบที่กำหนดไว้ เสรีภาพในฐานะที่เป็นเสรีภาพที่เท่าเทียมกันเป็นสิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกัน ปัญหาเกี่ยวกับการชดเชยให้กับผู้ที่มีเสรีภาพน้อยกว่าที่คนอื่น ๆ มีอย่างเท่าเทียมกัน ไม่อาจเกิดขึ้นได้ แต่คุณค่าของเสรีภาพไม่ได้เป็นสิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกัน คนบางคนมีอำนาจและความมั่งคั่งอย่างมากมาย และทำให้มีหนทางที่จะประสบความสำเร็จในจุดมุ่งหมายของพวกเขา มากกว่า อย่างไรก็ตามคนที่มีความค่าของเสรีภาพที่น้อยกว่าควรที่จะได้รับการชดเชย ดังนั้นความสามารถของคนที่ย่ำแย่เปรียบในสังคมที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายในชีวิตของพวกเขาจะลดน้อยลง ถ้าพวกเขาไม่ยอมรับความไม่เท่าเทียมกันที่เป็นไปตาม

หลักความแตกต่าง และเมื่อนำเอาหลักการทั้ง ๒ ข้อของรอลส์มาใช้ โครงสร้างพื้นฐานจะถูกจัดเพื่อทำให้เกิดคุณค่าของเสรีภาพต่อคนที่เสียเปรียบมากที่สุด ภายในระบบของเสรีภาพที่เท่าเทียมกันที่มีร่วมกันของทุกคนในสังคมและสิ่งนี้คือจุดมุ่งหมายของความยุติธรรมทางสังคม

จึงเห็นได้ว่า ถึงแม้จะมีสิทธิในเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในด้านคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ คือเป็นเจ้าของชีวิต ร่างกาย และความคิดอย่างเท่าเทียมกันแล้ว ขาดไม่ได้คือปัจจัยที่จะทำให้ชีวิต ร่างกาย ดำเนินสืบต่อไป (ปัจจัยสี่) หรือปัจจัยทำให้ชีวิตพัฒนาไปสู่เป้าหมาย (ปัจจัยที่เหลือ) ที่มนุษย์ต้องมาทำความตกลงร่วมกันให้มีสิทธิในทรัพย์สิน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพย์สินที่มนุษย์สร้างหรือผลิตขึ้นมา โดยมีสิทธิในลักษณะกรรมสิทธิ์ และสิทธิครอบครอง เพื่อใช้อุปโภค และบริโภค ทั้งโดยตรง เช่น การแบ่งปันแล้วมอบให้แก่กัน เป็นต้น และโดยปริยาย เช่น ยินยอมให้เข้าถือเอาในทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินที่ผู้อื่นสร้างหรือผลิตขึ้น อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสภาพการเริ่มแรกอาจจะถือว่าเท่าเทียมกัน แต่ปัญหาคือจะเริ่มอย่างไรในสภาพการเริ่มแรก ในม่านแห่งความไม่รู้ และแม้สภาพการเริ่มแรกจะเริ่มได้ แต่เมื่อดำเนินต่อไปสู่ระยะผู้ที่มีความสามารถมากกว่าก็อาจจะมีมากกว่า อันจะก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้นมาอีก

ดังนั้น รอลส์จึงได้เสนอแนวคิด คือทำให้มนุษย์ทุกคนมีโอกาสอย่างเท่าเทียมกันด้วย ดังปรากฏในหลักการข้อที่สอง ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ข. การให้เหตุผลในข้ออ้าง ตามหลักความเท่าเทียมกันที่เที่ยงธรรมในโอกาสของจอห์น รอลส์

โอกาสเป็นช่องทางสำคัญ ช่องทางหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การมีสิทธิในคุณค่า และมีสิทธิทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน สำหรับคนที่มีความสามารถเหมือนกัน เพราะถ้าขาดโอกาส หรือได้รับโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกัน หรือเท่าเทียมกันแต่ไม่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม ต่อให้มีความสามารถเหมือนกัน ก็ย่อมนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิ และในทรัพย์สินได้ในที่สุด จึงมีการถกเถียงกันในแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในโอกาสมากพอสมควร เช่น ในข้ออ้างของรอลส์ที่ว่าความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ และสังคมจะถูกจัดทำให้ดีขึ้นได้ต่อเมื่อ

๑) เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่ยากที่สุด

๒) การได้หรือการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ ที่เปิดให้กับทุกคนภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียมที่เที่ยงธรรมของโอกาส^{๕๐} (ตามหลักการข้อที่สอง) นั้น

^{๕๐} Ibid., p. 302.

จากหลักความไม่เท่าเทียมกันหรือหลักความแตกต่างในข้ออ้างของรอลส์ (ในหลักการข้อที่สอง) แฝงไว้ด้วยความเท่าเทียมกันอีกประการหนึ่ง คือความเท่าเทียมกันในโอกาส แม้รอลส์จะยอมให้มีความไม่เท่าเทียมกันได้ แต่ในความไม่เท่าเทียมกันนั้นก็ยังแฝงไว้ด้วยความเท่าเทียมกันในโอกาส ดังจะเห็นได้ในข้อ ๒) ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ซึ่งความเท่าเทียมกันในด้านโอกาสในแนวคิดของรอลส์ ไม่ใช่เปิดให้มีการแข่งขันอย่างเสรี อย่างแนวคิดลัทธิประโยชน์นิยมแบบคลาสสิก อย่างแนวคิดของอดัม สมิท (Adam Smith : 1723-1790) ที่ให้ความสำคัญแก่ประสิทธิภาพเศรษฐกิจ ทำให้เอื้อประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสามารถมากกว่า แต่รอลส์เห็นว่าทุกคนควรมีโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ในการแข่งขันอย่างเที่ยงธรรม ทำให้เกิดโอกาสแห่งความสำเร็จของบุคคลที่มีความตั้งใจ และมีความสามารถเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน เช่น บุคคลที่มีระดับสติปัญญาเท่ากัน ควรได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าสถานภาพทางสังคมจะแตกต่างกัน ดังนั้นระบบการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เข้ารับการศึกษ และเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานได้อย่างเท่าเทียมกัน คือต้องไม่กีดกันระหว่างชนชั้นทางสังคม^{๕๐} และต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันที่เที่ยงธรรม ของโอกาสในพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษา การทำมาหาเลี้ยงชีพ และการถือครองทรัพย์สิน และให้โอกาสดับกับผู้ที่เสียเปรียบในสังคมให้สามารถแข่งขันได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นการแสดงถึงความเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกันในสังคมปราศจากการแบ่งชนชั้นทางสังคม การกีดกันทางเพศ เชื้อชาติ และศาสนา โดยไม่ให้ผู้ที่ได้เปรียบในสังคม เช่น ผู้มีพรสวรรค์และความสามารถสูงกว่า มีสถานะทางสังคมสูงกว่า ได้โอกาสในการศึกษา และอาชีพมากกว่า ในทางกลับกัน ตามหลักการความยุติธรรมในข้อสองนี้ก็ยอมรับความไม่เท่าเทียมกัน (ความแตกต่าง) ซึ่งเป็นแนวคิดในทางช่วยเหลือบุคคลที่เสียเปรียบในสังคม ดังจะพบได้ในหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ ที่สอนว่าเป็นหน้าที่ทางจริยธรรมของปัจเจกบุคคลที่จะช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยม เช่น จอห์น ล็อก และอิมมานูเอล คานต์ ที่เห็นว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ในการช่วยเหลือผู้ที่เสียเปรียบในสังคม แต่ผู้เสียเปรียบก็ไม่สามารถอ้างสิทธิที่จะเรียกร้องจากผู้ที่ได้เปรียบได้

ค. การให้เหตุผลในข้ออ้าง ตามหลักความไม่เท่าเทียมกันหรือหลักความแตกต่าง ของจอห์น รอลส์

การทำให้บุคคลทุกคนเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันนั้น ดูเหมือนว่า จะเป็นหลักการสำคัญของความยุติธรรมทางสังคมที่แนวคิด ทฤษฎี ส่วนใหญ่ยอมรับกันมานาน รวมถึงแนวคิดของ

^{๕๐} John Rawls, *A Theory of Justice*, p.73.

รอลส์ด้วย เช่น ทฤษฎีความเสมอภาคอย่างสุดโต่ง (Radical Egalitarian) ที่เป็นทฤษฎีคัดค้านความไม่เท่าเทียมกันที่บุคคลจะมีปัจจัยต่างๆ มากกว่าอีกบุคคลหนึ่ง และต้องการที่จะลดความไม่เท่าเทียมกันนั้นลง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทำให้เกิดผลประโยชน์ หรือให้ผลประโยชน์น้อยมากกับทุกคนในสังคม หรือแม้แต่จะทำให้ทุกคนต้องได้รับสถานการณ์ที่แย่ลงจากการลดความเท่าไม่เท่าเทียมกันนั้น^{๕๒}

แต่รอลส์เห็นต่างออกไป โดยเขาเสนอหลักความแตกต่างซึ่งเป็นความยุติธรรมในการจัดสรรเกี่ยวกับการกระจายปัจจัยพื้นฐานอย่างเป็นธรรม รอลส์มองว่า ไม่ใช่แค่หน้าที่ของสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ที่เสียเปรียบที่สุดเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของความยุติธรรมโดยผ่านโครงสร้างพื้นฐานที่เที่ยงธรรม ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับแนวคิดของคาร์ล มากซ์ แต่แตกต่างจากโรเบิร์ต โนซิก นอกจากนั้นรอลส์ยังเห็นว่า ไม่มีเหตุผลที่จะไม่ยอมรับความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และความมั่งคั่ง ถ้าเป็นไปได้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้นแก่ทุกคน ซึ่งดีกว่าการกระจายส่วนแบ่ง โดยใช้ความเท่าเทียมกันเป็นจุดอ้าง^{๕๓} ในแนวคิดของรอลส์บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้ผลประโยชน์มากกว่าย่อมมีเหตุผลที่จะแบ่งปันส่วนแบ่ง เพื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เสียเปรียบมากที่สุด เนื่องจากถึงแม้กระจายผลประโยชน์เท่ากันก็ไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดีขึ้น ดังนั้น หลักความแตกต่างจึงเป็นหลักที่ทำให้ไม่มีผู้ใดเปรียบและเสียเปรียบจากความไม่แน่นอนตามธรรมชาติ และความไม่แน่นอนทางสังคม หลักนี้เป็นหลักการของสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมในการกระจายปัจจัยพื้นฐาน เพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์มากที่สุด แก่คนหรือกลุ่มคนที่เสียเปรียบมากที่สุดในสังคม แต่ก็มีใช้หลักการแบบรัฐสวัสดิการแบบทุนนิยม อย่างแนวคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งรอลส์ไม่เห็นด้วย

จากข้ออ้างในหลักความยุติธรรมทางสังคมทั้งสองข้อของรอลส์ ในการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม อย่างเท่าเทียมกันนี้ พบว่า รอลส์ กล่าวถึง เที่ยงธรรมเป็นส่วนหนึ่งของความเท่าเทียมกัน คือ

รอลส์มีหลักการความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรมที่เด่นชัด โดยอาศัยแนวคิดความยุติธรรมในลักษณะแบบสัญญาประชาคม กล่าวคือ ความยุติธรรมเป็นสิ่งสร้างขึ้นและมีการยอมรับเฉพาะในแต่ละสังคมของมนุษย์เท่านั้น หมายความว่าปัจเจกบุคคลในสังคมมาทำความตกลงกัน ยอมรับหลักปฏิบัติบางอย่างร่วมกัน ตั้งเป็นหลักแห่งความยุติธรรมขึ้นอยู่ในรูปของเกมส์ (Game) ที่ผู้เล่นมาทำความตกลง การใช้วิธีการเล่นตามกติกา เช่นเดียวกับที่คนในสังคมมาทำความตกลงกัน ตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการอยู่ร่วมกันในสังคม ในสังคมคนเรามีความประพฤติความต้องการที่แตกต่างกัน มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราคิดไม่เหมือนกัน นี่เป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ทำ

^{๕๒} J. R. Lucas, "Against Equality", **Justice and Equality**, ed. Hugo A. Bedau, (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1971), p. 146.

^{๕๓} John Rawls, **A Theory of Justice**, p.151.

ให้เราต้องยึดหลักแห่งความยุติธรรม เพื่อเป็นมาตรการในการตัดสิน ตัวอย่างสมมติว่า ถ้าไม่มีหลักแห่งความยุติธรรมเป็นตัวตัดสิน คนเราก็จะหลีกเลี่ยงและทำความผิดมากขึ้น เช่น อาจจะหลีกเลี่ยงไม่จ่ายภาษี พยายามจะทำการที่ไม่เที่ยงตรงหรือไม่เที่ยงธรรม (Unfairness) ต่อคนอื่นๆ เพื่อควบคุมมิให้คนเราละเมิดและปฏิบัติอย่างยุติธรรมต่อกัน จึงต้องมีหลักของความยุติธรรมทางสังคม

รอลส์ ยอมรับว่าหลักแห่งความเสมอภาคในด้านของสิทธิ อิสรภาพและเสรีภาพ เป็นเนื้อหาของความยุติธรรมที่จะปรากฏในรูปของกฎหมาย เพื่อใช้บังคับ ควบคุม ในรูปของวิธีการเป้าหมายเพื่อจรรโลงให้เกิดความยุติธรรมในสังคมให้มากที่สุด และรอลส์ เชื่อว่า คนเรามีความเท่าเทียมกันในแง่ของอิสรภาพ (Liberty) แต่แตกต่างกันในด้านของความสามารถ (capacity) หรือคุณสมบัติแห่งความเป็นคน ดังนั้น ทุกคนจึงมีอิสรภาพและสิทธิเสมอภาคกัน ในการจ่ายภาษีให้กับรัฐ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตาม ก็เท่ากับว่า เขาไม่เที่ยงตรงต่อผู้อื่น

โดยสภาพธรรมชาติของมนุษย์ทั่วไป ทุกคนมักจะสนใจกับทรัพย์สินสมบัติ หรือสิ่งอื่นที่เป็นของตน เกี่ยวข้องกับตนมากกว่าจะสนใจบุคคลอื่น หรือกับสิ่งที่คนอื่นสูญเสียไป บางครั้งเราเสียสละทำดีต่อผู้อื่น ก็ต่อเมื่อจะได้ผลประโยชน์กลับคืนมามากกว่าที่สูญเสียไป เพราะฉะนั้นความหมายของความยุติธรรม จึงมีลักษณะเป็นความยุติธรรมของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ หรือผู้มีอำนาจที่จะเรียกร้องเอาผลประโยชน์นั้นมาสู่ตน ซึ่งในลักษณะนี้จะไม่ยึดหลักความเท่าเทียมกันในการกระจายผลประโยชน์ไปสู่คนอื่นๆ ทฤษฎีความยุติธรรมทางสังคมในปัจจุบัน จะขึ้นอยู่กับความคิดเรื่องความเสมอภาค นักปรัชญาสังคมจะปฏิเสธความหมายของความยุติธรรมในความหมายนี้

หลักความยุติธรรมในแนวคิดของรอลส์ ได้ชื่อว่าเป็นความยุติธรรมในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรง (Justice as fairness) ก็เพราะว่าหลักการมุ่งถือความยุติธรรมในสังคมโดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่ในสังคม ที่เขาเชื่อว่าถ้านำหลักนี้ไปปฏิบัติในสังคม ทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและอย่างเป็นธรรมที่สุด โดยรอลส์ เชื่อว่า โครงสร้างสังคมที่ถือว่าเป็นรูปแบบพื้นฐานที่จะเสนอทฤษฎีของเขาให้เป็นไปได้ ได้แก่ โครงสร้างสังคมแบบประชาธิปไตย ที่ให้ความเท่าเทียมพื้นฐานในด้านอิสรภาพ ในขณะเดียวกันมีรัฐบาลที่ยอมรับให้มีโอกาสอย่างเท่าเทียมแก่บุคคลในรัฐ มีการประกันสังคม มีระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบเปิดเสรีขึ้นกับตลาด นอกจากนั้น รอลส์ ยังคิดว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งปรากฏเฉพาะในสังคมมนุษย์เท่านั้น หลักการของความยุติธรรมเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงไปได้ ขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ขึ้นกับความเชื่อโดยทั่วไป ของ

คนส่วนมากในสังคม เพราะฉะนั้น เขาจึงกล่าวถึงหลักแห่งความยุติธรรมในลักษณะเดียวกับที่เพลโตอ้างถึงในอุดมรัฐ เล่ม ๖ ว่าเป็น noble lie^{๕๔} รอลส์ คิดว่าสังคมจะใช้หลักของความยุติธรรมเพื่อควบคุมโครงสร้างของสังคมอีกทีหนึ่ง สร้างสังคมให้เกิดสันติสุขมากที่สุด แต่รอลส์ก็เห็นต่างจากเพลโต ในความเท่าเทียมกันในด้านหน้าที่ ทุกคนทำงานตามความสามารถที่แต่ละคนมี ทุกคนเท่าเทียมกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ที่พึงมีต่อรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ผู้ผลิต ทุกคนต่างก็มีหน้าที่ต่อรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ปึงเจกบุคคลเท่าเทียมกันในเรื่องของหน้าที่ ซึ่งเพลโตเชื่อว่า มนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ ในด้านความสามารถในการทำงานและด้านสติปัญญา ดังนั้นการมอบหมายหน้าที่ตามความสามารถของแต่ละบุคคล จึงเป็นความเท่าเทียมในลักษณะหนึ่ง

แต่หลักความยุติธรรมทางสังคมแบบรอลส์มีสมมติฐานเรื่องความเท่าเทียมกันในแง่ของอิสรภาพ (liberty) ทุกคนที่เกิดเป็นพลเมืองของรัฐ ต้องได้รับอิสรภาพในด้านต่าง ๆ ที่สังคมจะมอบให้อย่างเท่าเทียมกันในการศึกษา โอกาสที่จะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพตามความพอใจของแต่ละบุคคล กฎหมายจะกำหนดถึงอิสรภาพที่บุคคลพึงมี ซึ่งอิสรภาพนี้จะได้รับการคุ้มครองด้วยกฎหมาย แต่ถึงอย่างไรรอลส์ ก็ยังเชื่อว่า มนุษย์ต่างกันในเรื่องความสามารถ สติปัญญา แต่การให้อิสรภาพแก่บุคคล จะเป็นหลักประกันของความยุติธรรมทางสังคมในแง่ที่ว่าทุกคนจะแสวงหาสิ่งที่ตนต้องการซึ่งตนใฝ่ฝันว่าจะนำมาซึ่งความสมหวังในชีวิตของตนได้ในสังคมที่เปิดโอกาสให้เขาเลือกให้อิสรภาพแก่บุคคลในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสมอภาคทางสังคม เพราะปราศจากการฉีดวงล้อมทางสังคม ด้วยข้อห้ามหรือกฎเกณฑ์ที่ไม่ยินยอมให้บุคคลมีอิสรภาพทางสังคมหรืออิสรภาพส่วนบุคคลดังกล่าว

หลักความแตกต่าง (The Difference Principle)^{๕๕} เป็นหลักการที่ใช้ในการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์พื้นฐานในเรื่องรายได้ ทรัพย์สิน อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ด้วยหลักการหนึ่ง โดยกำหนดไว้ว่า โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมถูกจัดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่ย่ำแย่เปรียบมากที่สุด ความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว จึงเป็นความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของรายได้ ทรัพย์สิน อำนาจ และตำแหน่ง

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน Plato (เขียน), ปรีชา ช้างขวัญยืน (แปล), **The Republic**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๓๔ – ๒๓๖.

^{๕๕} John Rawls, **A Theory of Justice**, p.76 - 80.

หน้าที่ ที่จะแบ่งให้กับบุคคลต่างๆ นั่นเอง โดยรอลส์ได้ให้เหตุผล ว่า เรื่องการกระจายรายได้ระหว่างชนชั้นทางสังคม โดยสมมติให้กลุ่มบุคคลซึ่งมีรายได้ต่างกัน กลุ่มหนึ่งเป็นชนชั้นนายทุน หรือผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยเป็นเจ้าของทรัพย์สินในสังคมที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีสภาพที่ดีกว่าชนชั้นผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีทักษะหรือความชำนาญพิเศษ ปัญหาคือ อะไรที่จะเหตุผลในการอธิบายความชอบธรรมของความไม่เท่าเทียมกันในสภาพชีวิตของคนทั้งสองชนชั้นนี้ ตามหลักความแตกต่างแล้ว ความแตกต่างในสภาพเช่นนี้จะชอบธรรมก็ต่อเมื่อเป็นไปได้เพื่อคนที่เสียเปรียบซึ่งก็คือกลุ่มบุคคลที่ใช้แรงงานเหล่านั้น ความไม่เท่าเทียมกันนี้ยอมให้เกิดขึ้นได้ต่อเมื่อ หากไม่มีหรือลดความไม่เท่าเทียมกันนี้ลงแล้ว จะทำให้ชนชั้นผู้ใช้แรงงานยังอยู่ในสภาพที่แย่ลงไปอีก กล่าวคือ นายทุนเจ้าของกิจการอาจจะก่อให้เกิดการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ทำให้มีผลผลิตในการอุปโภคและบริโภคอย่างทั่วถึงและราคาถูก ซึ่งทำให้ชนชั้นผู้ใช้แรงงานมีสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งความจริงจะเป็นเช่นนั้นหรือไม่เราไม่อาจทราบได้ แต่สิ่งที่รอลส์ชี้ให้เห็นก็คือหากจะหาความชอบธรรมของความไม่เท่าเทียมกันในกรณีเช่นนี้จะต้องหาข้อโต้แย้งให้เป็นไปตามหลักความแตกต่าง^{๕๖}

ปัญหาอีกประการหนึ่งของรอลส์ก็คือ รอลส์ไม่ได้อธิบายให้เหตุผลอย่างชัดเจนว่า คนที่เสียเปรียบมากที่สุดในแนวคิดของรอลส์ คือใคร ซึ่งอาจถูกโต้แย้งจากฝ่ายอื่นๆ ได้ แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว อาจพอตีความได้ว่า ในแนวคิดของรอลส์นั้น รอลส์เห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องทำเช่นนั้น โดยให้เหตุผลว่า เมื่อนำหลักความแตกต่างไปประยุกต์ใช้จริงๆ แล้ว การประเมินว่าใครเป็นผู้ที่เสียเปรียบนั้นจะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่างๆ เช่น ในความแตกต่างทางเพศ ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย และถ้าหากเรายอมรับกันว่าผู้ชายอยู่ในสถานการณ์ที่ได้เปรียบมากกว่าผู้หญิงแล้ว การกำหนดให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายจะชอบธรรมตามหลักความแตกต่างก็ต่อเมื่อ เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของผู้หญิง ซึ่งจริงๆ แล้วอาจไม่เป็นเช่นนั้นทุกๆ กรณี

แต่ในเรื่องของชนชั้นทางสังคมนี้ รอลส์แสดงแนวคิดไว้ ๒ อย่าง ที่อาจจะนำมาใช้ร่วมกันในการพิจารณาว่าใครคือ ผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุดในสังคมได้ คือ

๑. การกำหนดลงไปเลยว่าชนชั้นใดถือว่าเป็นชนชั้นที่ถือว่าเป็นผู้เสียเปรียบในสังคม ก็คือผู้ใช้แรงงานที่ไม่มีทักษะและความชำนาญ ดังนั้นบุคคลที่รายได้เท่ากับหรือต่ำกว่ารายได้เฉลี่ย

^{๕๖} Ibid., p.78.

ของคนกลุ่มนี้ก็คือกลุ่มบุคคลที่เสียเปรียบที่สุดในสังคม และผู้ที่มีรายได้สูงกว่าคนกลุ่มนี้ ถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ในสภาพที่ดีกว่าหรือผู้ที่ได้เปรียบในสังคม

๒. การกำหนดโดยดูรายได้และสินทรัพย์เป็นหลักโดยไม่ได้ดูว่าเป็นชนชั้นใด โดยกำหนดว่าบุคคลที่มีรายได้น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้และสินทรัพย์โดยเฉลี่ย คือผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในสังคม ซึ่งทั้งสองแนวคิดของรอลส์นี้มีไว้เพียงเพื่อให้ทราบว่าใครคือกลุ่มบุคคลที่เราควรจะให้ความสนใจในการได้ผลประโยชน์มากขึ้นหรือน้อยลง โดยการจัดโครงสร้างทางสังคมที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เพราะหากเราพิจารณาบุคคลแต่ละคนที่ละคนแล้ว อาจตัดสินใจไม่ได้ว่าเขาควรจะเป็นคนที่ได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันแน่ เช่นคนที่มีรายได้สูงกว่าชนชั้นผู้ใช้แรงงานเพียงเล็กน้อย เป็นต้น ซึ่งหลักความแตกต่าง หรือหลักการไม่เท่าเทียมกันของรอลส์นี้ เมื่อพิจารณาแล้ว ไม่ใช่หลักการที่มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแนวคิดของพวกเสมอภาคนิยม แต่เป็นการให้ทุกคนควรมีปัจจัยพื้นฐานที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตเป็นสาระสำคัญ

จากแนวคิด เรื่องการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม ตามหลักความเท่าเทียมกัน หรือเสมอภาคกันด้านสิทธิในเสรีภาพ หลักความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และหลักความแตกต่าง (หลักการไม่เท่าเทียมกัน) ของจอห์น รอลส์ นี้ทำให้เห็นลักษณะของความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกได้ชัดเจนขึ้น ดังพอสรุปได้ในหัวข้อต่อไป

๒.๓ กรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก จากแนวคิดของจอห์น รอลส์

ทฤษฎีความยุติธรรมในแบบของรอลส์ เป็นการมุ่งผลในปัจจุบัน ไม่ได้มุ่งหวังถึงอนาคต อย่างแนวคิดของเพลโต^{๕๗} รอลส์ คิดว่า พื้นฐานของโครงสร้างระบบสังคม กฎหมายต้องเดินตามหลักศีลธรรม หลักศีลธรรมกับหลักแห่งความยุติธรรมต้องไปด้วยกัน อาจเปรียบเทียบหลักความยุติธรรมของรอลส์กับลักษณะเกมที่ผู้เล่นมาทำความตกลงกันถึงวิธีการเล่น แต่เกมนี้ไม่ใช่เกมที่อธิบายได้โดยใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์ แต่เป็นเกมที่สูงกวานั้น เป็นเกมที่มิหลักศีลธรรมผสมอยู่ด้วย รอลส์คิดว่า หลักความยุติธรรมกับกฎศีลธรรมต้องไปด้วยกัน เขาคำนึงผลใน

^{๕๗} ดูรายละเอียดใน พรทิพา บรรทมสินธุ์, การวิเคราะห์ความคิดเรื่อง ความยุติธรรม ในอุดมรัฐของเพลโต, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๖ - ๗.

แก่ความเป็นไปได้ในแง่ปฏิบัติ ซึ่งต่างจากเพลโตที่เห็นว่าหลักของความยุติธรรมกับกฎศีลธรรมเป็นอันเดียวกัน คือ ต่างเป็นรูปแบบหนึ่งของแบบแห่งความดี

รอลส์ เชื่อว่า โครงสร้างสังคมที่เป็นระบบ จะทำให้หลักการของความยุติธรรมในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม มีความเป็นไปได้ในแง่ปฏิบัติ ดังนั้นเขาจึงกำหนดลักษณะของระบบสังคมที่มีระเบียบ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. ต้องมีการแบ่งแยกระหว่างอำนาจภายนอกกับอำนาจภายใน ตามแนวคิดของรอลส์ รัฐต้องมีอำนาจภายในรัฐอย่างสมบูรณ์ ปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก รัฐแม้ว่าระบบโครงสร้างบางอย่างภายในรัฐจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่รัฐจะต้องไม่สูญเสียอำนาจภายใน อำนาจในการปกครองตัวเอง รัฐที่มีอำนาจการปกครองที่มั่นคงจะให้หลักประกันของหลักแห่งความยุติธรรม นอกจากนี้จะมีรัฐที่มีอำนาจมั่นคง บังคับบุคคลในรัฐต้องเป็นคนที่รู้จักหน้าที่ มีความประพฤติที่มีศีลธรรมด้วย

๒. ต้องมีการกำหนดรูปแบบของการปกครอง นอกจากรัฐจะมีอำนาจการปกครองที่มั่นคงแล้ว ยังต้องมีรูปแบบการปกครองที่แน่นอน ไม่ใช่ลักษณะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ซึ่งรอลส์ กำหนดรูปแบบของการปกครองที่จะยังผลให้ทฤษฎีของเขามีความเป็นไปได้ ในด้านปฏิบัติว่า เป็นสังคมแบบประชาธิปไตย

๓. ต้องมีกฎหมายที่สัมพันธ์กับระบบการปกครอง เมื่อรัฐมีอำนาจการปกครองภายในที่มั่นคง ต้องมีกฎหมายที่สัมพันธ์กับระบบการปกครอง กฎหมายจะให้หลักประกันของความยุติธรรมในสังคม โดยกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกัน ให้หลักความเท่าเทียมกัน ซึ่งกฎหมายจะเป็นหลักประกันของความยุติธรรมในรูปของรูปแบบแห่งความยุติธรรม

หลักความยุติธรรมทางสังคม ในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม ต้องอาศัยองค์ประกอบของรูปแบบทางสังคม กฎหมายรัฐ ต้องมีโครงสร้างสังคมที่เป็นระบบ มีอำนาจการปกครองที่มั่นคง กำหนดรูปแบบการปกครองไว้ตายตัว ทฤษฎีของรอลส์จึงจะมีผลใช้บังคับในด้านปฏิบัติ กล่าวคือ องค์ประกอบของความยุติธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๑) ความยุติธรรมเมื่อคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Other-directedness)

๒) ความยุติธรรมเมื่อคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ (Duty and Right) และ

๓) ความยุติธรรมเมื่อคำนึงถึงความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน (Equality) และ ความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม ในการกระจายหรือแบ่งสรรค้ปันส่วนประโยชน์ในสังคม ทั้ง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และประโยชน์ทางคุณค่า

ในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ (ตามหนังสือ A Theory of Justice นั้น รอลส์ ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดสำคัญ ๓ อย่าง คือ ความยุติธรรม เสรีภาพ และความเท่าเทียมกัน) หลักความยุติธรรมที่สำคัญ คือ หลักความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาค ในเรื่อง สิทธิของมนุษย์ในระบบเสรีภาพที่กว้างขวางที่สุด และความเท่าเทียมกันในโอกาส ส่วนหลักสำคัญ ประการที่สองคือหลักความแตกต่าง (ความไม่เท่าเทียมกัน)

นอกจากนี้องค์ประกอบของความยุติธรรมทางสังคมที่ขาดไม่ได้ ก็คือ บุคคลที่มีความยุติธรรม (คือมีคุณธรรมที่เป็นความดีมีค่าในตัวเอง โดยมีอำนาจทางจริยธรรมสองอย่างเป็นแรงกระตุ้น คือ เป็นบุคคลที่มีเหตุผล และเป็นบุคคลที่มีสำนึกในเหตุผล)^{๕๔} มีอำนาจทางจริยธรรม ซึ่ง รอลส์กล่าวไว้ ๒ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก ความยุติธรรมในฐานะสิ่งที่ดี โดยรอลส์ได้รับอิทธิพลแนวคิดของ อาริสโตเติล เกี่ยวกับการเป็นบุคคลที่มีเหตุผล โดยมองว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีเหตุผลทำให้ มนุษย์ตระหนักถึงความสามารถของตน และแสวงหาสิ่งที่ดีเพื่อตนเอง โดยพัฒนาขีดความสามารถ ในระดับที่สูงขึ้น รอลส์มองว่าบุคคลที่มีความยุติธรรมประกอบไปด้วยคุณธรรม โดยเป็นมนุษย์ที่เป็นตัวของตัวเอง มีเป้าหมายในการวางแผนชีวิตที่มีเหตุผลผ่านการตัดสินใจอย่างรอบคอบ^{๕๕}

ประเด็นที่สอง คือ การสำนึกในความยุติธรรม ซึ่งรอลส์มีแนวคิดในเรื่องนี้แบบเดียวกับ รูสโซที่ว่า แรงจูงใจเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความสามารถในการเข้าสังคมของมนุษย์ เป็นแรงจูงใจ ที่มีเหตุผล ไม่ได้กระทำเพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในการทำความดีหรือมาจากอารมณ์ ความรู้สึก แต่เป็นการกระทำที่ดำเนินตามมาตรฐานของสังคม

ดังนั้น ความยุติธรรมทางสังคม จึงเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ เกี่ยวข้องกับสรรพสิ่ง (วัตถุสิ่งของ พืช และสัตว์) ในการได้มาและเสียไปที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของ

^{๕๔} Sammual Freeman, **Ralws**, (New York : routledge, 2007), p. 150.

^{๕๕} John Ralws, **A Theory of Justice**, p.432.

สังคมที่อาศัยพื้นฐานกฎธรรมชาติ ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม โดยมีความหมาย ลักษณะ บ่อเกิด วิวัฒนาการ และประเภท พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายและลักษณะของความยุติธรรมทางสังคมในแนวคิดของจอห์น รอลส์

ความหมายของความยุติธรรมทางสังคม ในแนวคิดของจอห์น รอลส์ พอสรุปได้ว่า หมายถึง แบบของการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคมมนุษย์ที่เน้นความเท่าเทียมกันของสิทธิในเสรีภาพอย่างกว้างมากที่สุด ความเท่าเทียมกันในโอกาสอย่างเที่ยงธรรม และความแตกต่างที่เน้นประโยชน์ของผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุด พร้อมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของสังคมด้วย

โดยมีลักษณะ เป็นการสมัครใจเข้าทำข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนทุกฝ่ายมีสภาพเริ่มแรกเหมือนกัน คือไม่ทราบถึงประโยชน์หรือส่วนได้ส่วนเสียของตน โดยทุกคนมีเหตุผลสำนึกอย่างยุติธรรมในฐานะที่เป็นความเที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และสถาบันทางสังคม เช่น ระบบการปกครอง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้จากหลักความยุติธรรมทางสังคมในทฤษฎีของรอลส์ที่กล่าวไว้ว่า บุคคลแต่ละคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันตามระบบทั้งหมดของเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกันที่กว้างขวางมากที่สุด ที่เข้ากันได้กับระบบของเสรีภาพที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกคน (หลักการข้อแรก) และความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมจะถูกจัดทำขึ้นได้ต่อเมื่อ

- ก. เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ที่มากที่สุดของคนที่เสียเปรียบมากที่สุด
- ข. การได้หรือการเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ ที่เปิดให้กับทุกคนภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียมที่เที่ยงธรรมของโอกาส (หลักการข้อที่สอง)

๒.๓.๒ บ่อเกิด วิวัฒนาการ และประเภทของความยุติธรรมทางสังคมในแนวคิดของจอห์น รอลส์

ในแนวคิดของรอลส์ อาจกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมทางสังคมนั้น เกิดจากการตกลงร่วมมือกันของสังคมมนุษย์ (เกิดจากมนุษย์หรือเกิดจากสัญญาประชาคม ไม่ใช่เกิดจากธรรมชาติ) เพื่อการแก้ไขปัญหาในสังคม และเพื่อหาวิธีพัฒนาหรือนำพาชีวิตของมนุษย์แต่ละคนที่อยู่ในสังคมให้ดีขึ้น ได้บรรลุจุดมุ่งหมาย และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยการให้คุณค่าและสมมติว่า เป็นความยุติธรรมทางสังคม แล้วตั้งไว้เป็นกฎเกณฑ์เพื่อชีวิตตัดสิน ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในสังคมร่วมกัน โดยมีหลักเกณฑ์ตัดสินที่สำคัญคือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายๆ ด้านประกอบกัน และความแตกต่างกันที่มีเหตุผลที่ยอมรับ

ร่วมกันได้ แล้วปฏิบัติต่อๆ กันไป มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา อิงอาศัยบริบททางสังคม เช่น ระบอบการปกครอง และสถานบันทางสังคม เป็นต้น แต่มีเกณฑ์ตัดสินที่ยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งสามารถแบ่งความยุติธรรมทางสังคมของรอลส์ได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ความยุติธรรมทางสังคมในเรื่องสิทธิในเสรีภาพที่เท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน
๒. ความยุติธรรมทางสังคมในเรื่องโอกาสที่เท่าเทียมกันอย่างเที่ยงธรรม
๓. ความยุติธรรมทางสังคมในเรื่องความแตกต่างกัน เพื่อประโยชน์ของผู้เสียเปรียบมากที่สุด

โดยทั้งสามประเภทนี้ครอบคลุมแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไปทั้ง แนวคิดแบบยูติธรรมขั้นตอน แนวคิดแบบยูติธรรมชดเชย แนวคิดแบบยูติธรรมบูรณะ และแนวคิดแบบกระจายยูติธรรม ยกเว้นแนวคิดแบบเวอร์กรมยูติธรรม ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ ๔

๒.๔ สรุป กรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกโดยทั่วไป และในแนวคิดของจอห์น รอลส์

ความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกในภาพรวม อาจกล่าวได้เป็นสองนัย คือ

นัยแรก ความยุติธรรมที่ลอกเลียนความยุติธรรมในโลกของแบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งสมบูรณ์ในฐานะเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ เป็นรูปแบบที่เข้าถึงได้ด้วยปัญญา (ไม่ได้เป็นผลมาจากโครงสร้างสังคมหรือระบบการปกครอง)

นัยที่สอง คือ ความยุติธรรมเป็นความเท่าเทียมกันหรือความเสมอภาคกัน และความแตกต่างกันหรือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น เหมาะสมตามความจำเป็น เหมาะสมตามความสามารถหรือหน้าที่ เป็นต้น (เช่น หน้าที่ของประชาชน นักรบ และผู้ปกครองที่เป็นราชาปราชญ์ ในแนวคิดของเพลโต และผู้มีความสามารถมากได้มาก ผู้มีความสามารถน้อยได้น้อย ในแนวคิดของอริสโตเติล เป็นต้น) ที่เกิดจากการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคม (เช่น ในแนวคิดของอริสโตเติล ในแนวคิด ทฤษฎีความยุติธรรมแบบประโยชน์นิยม และแนวคิดของจอห์น รอลส์ เป็นต้น) และการเคารพสิทธิเสรีภาพ ไม่ล่วงละเมิดในสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน (เช่น ในแนวคิด ทฤษฎีความยุติธรรมแบบเสรีนิยม เป็นต้น)

จึงพอสรุปได้ว่า ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) หมายถึง ความเห็นหรือความพึงพอใจร่วมกันของสังคมมนุษย์ ในการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์ในสังคมอย่างเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และ/หรือ ความแตกต่างกันอย่างมีเหตุผลที่ยอมรับร่วมกันได้ (ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันตามความเหมาะสมในด้านต่างๆ) ทั้งในด้านคุณค่า เช่น โอกาส

สิทธิเสรีภาพ อิสรภาพ หน้าที่หรือความรับผิดชอบ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความดีงาม และความสุข เป็นต้น และในด้านเศรษฐกิจ เช่น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพย์สินที่มนุษย์สร้างหรือผลิตขึ้น ตามข้อตกลงร่วมกันแห่งสังคม ที่อาศัยพื้นฐานบางส่วนหรือความสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ เพื่อจบปัญหาหรือข้อพิพาทขัดแย้งต่างๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้การดำเนินชีวิตของตนและส่วนรวมอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข (เป็นผลมาจากโครงสร้างสังคม และระบอบการปกครอง)

โดยมีลักษณะ เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ในสังคม ทั้งการเคลื่อนไหวและไม่เคลื่อนไหวร่างกาย แต่มีเจตนา ในการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์จากสภาวะของสรรพสิ่ง ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่สามารถแสดงออกเป็นรูปธรรม หรือนามธรรมในขณะใดขณะหนึ่งที่มนุษย์ถือเอาประโยชน์ หรือตกลงกันให้คุณค่าแล้วถือเอาได้ เช่น ทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพย์สินที่มนุษย์สร้างหรือผลิตขึ้น และคุณค่า เช่น โอกาส สิทธิเสรีภาพ อิสรภาพ ความดีงาม และความสุข เป็นต้น

ความยุติธรรมทางสังคมนั้น อาศัยพื้นฐานจากแนวคิดความยุติธรรมตามธรรมชาติ แล้วก่อให้เกิดเป็นแนวคิดร่วมกัน โดยเกิดจากการตกลงร่วมมือกัน เพื่อหาวิธีพัฒนาหรือนำพาชีวิตของมนุษย์แต่ละคนที่อยู่ในสังคมให้ดีขึ้น ได้บรรลุจุดมุ่งหมาย และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยการให้คุณค่าและสมมติว่า เป็นความยุติธรรมทางสังคม แล้วตั้งไว้เป็นกฎเกณฑ์เพื่อชี้วัดตัดสิน ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในสังคมร่วมกัน โดยมีหลักเกณฑ์ตัดสินที่สำคัญคือความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่เที่ยงตรงหรือเที่ยงธรรม และความแตกต่างกันที่มีเหตุผลทางศีลธรรม (ความยุติธรรมทางสังคมเกิดจากมนุษย์ที่ตกลงร่วมกันหรือทำสัญญาประชาคม) แล้วยึดถือปฏิบัติต่อกัน มา จากประวัติศาสตร์ความยุติธรรมทางสังคมนี้ มีหลากหลายแนวคิด มีการถกเถียงกันตลอดมาในประเด็นต่างๆ เช่น การมีอยู่หรือไม่ การมีอยู่แบบใด และเกณฑ์ตัดสินเรื่องความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละแนวคิดก็มีการข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง และข้อสรุป ที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันไป โดยมีการให้เหตุผล (ทั้งเหตุผลที่จำเป็น และเหตุผลที่พอเพียง) เพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อสรุปของตน และบางครั้งหรือหลายครั้งก็เป็นการโต้แย้งหรือหักล้างของฝ่ายตรงข้าม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ (ทั้งตามแนวคิดโดยทั่วไป และตามแนวคิดของจอห์น 롤ล์) ทำให้เห็นกรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตก ว่าแนวคิดส่วนใหญ่มักจะถกเถียงกัน (มีข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง เกณฑ์ตัดสิน และข้อสรุป) ในประเด็นใหญ่ ที่เกิดจากการแบ่งสรรปันส่วน (ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย) ผลจากสภาวะของสรรพสิ่ง เช่น สิทธิ (เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย และสิทธิในทรัพย์สิน ประเภทกรรมสิทธิ์) เสรีภาพ และโอกาส ที่เป็นประโยชน์ในสังคม ทั้งประโยชน์ทางคุณค่า และประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่นำไปใช้เป็นรางวัล และการลงโทษ

แล้วเกิดการเปรียบเทียบกันเพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกันอย่างสมดุล ในหลักเกณฑ์ ๒ ประการใหญ่ๆ คือ

๑. ความเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันที่ถูกต้องชอบธรรม
๒. ความแตกต่างกันที่ถูกต้องชอบธรรม (อย่างมีเหตุผลทางศีลธรรม)

ส่วนจะเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน และแตกต่างกันที่ถูกต้องชอบธรรมอย่างไรนั้น มีรายละเอียดอีกมากมาย ในข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง หลักเกณฑ์การตัดสิน และข้อสรุป ของแต่ละแนวคิดที่มีอยู่มากมาย ซึ่งพอสรุปรวมได้ ๕ กรอบแนวคิด ดังนี้ คือ

๑. แนวคิดแบบยุติธรรมขั้นตอน (Procedural Justice)
๒. แนวคิดแบบยุติธรรมชดเชย (Compensatory Justice)
๓. แนวคิดแบบเวรกรรมยุติธรรม (Rebributive Justice)
๔. แนวคิดแบบยุติธรรมบูรณะ (Restorative Justice)
๕. แนวคิดแบบกระจายยุติธรรม (Distributive Justice)

โดยกรอบแนวคิดเหล่านี้ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน แต่ก็พอจะหาจุดร่วมกันได้ว่า สิ่งที่ดีถือว่าเป็นความยุติธรรมทางสังคมนั้น คือ ความเป็นประโยชน์ ความดีงาม ความสุข (กายและใจ) ความมีปัญญา และความถูกต้องชอบธรรม (ทั้งตามกฎหมายและตามกฎของสังคม) ที่ยอมรับร่วมกันจนเกิดความพึงพอใจร่วมกันทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมอย่างสมดุล

จากกรอบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในปรัชญาตะวันตกที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะใช้เป็นกรอบในการพิสูจน์หรือยืนยันต่อถกเถียง (ข้ออ้าง ข้อโต้แย้ง เกณฑ์ตัดสิน และข้อสรุป) เกี่ยวกับการมีอยู่ของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป